

APUNTS

Johannes Rau (1931-2006), veterà governant del *land* de Renània del Nord-Westfàlia, del que en fou ministre-president del 1978 al 1998, dirigent històric de la socialdemocràcia alemanya i president de la República Federal entre 1999 i 2004. **John Kenneth Galbraith (1908-2006)**, economista de gran prestigi d'origen canadenc. Va ésser un liberal de tradició keynesiana i el darrer gran hereu de l'institucionalisme americà, professor a Berkeley, Princeton i Harvard, entre d'altres universitats. Assessor dels presidents Roosevelt, Truman, Kennedy i Clinton. **Jean-François Revel (1924-2006)**, filòsof, analista polític, escriptor i periodista, membre de l'Acadèmia Francesa.

Aquests tres personatges tenen la particularitat d'ésser, en camps diversos, tres referents del segle xx. I la particularitat, també, d'haver desaparegut al llarg d'aquest any 2006. En la secció d'Apunts, a mode de reconeixement, hem considerat oportú de fer un recull d'un text significatiu de cadascun d'ells.

Confiança en Alemanya per aixecar els ànims

Johannes Rau

El «Discurs berlinès» del 12 de maig del 2004
al palau Bellevue de Berlín

I Aquest és l'últim «Discurs berlinès» que pronuncio com a president de la República Federal d'Alemanya.

En els darrers anys, en ocasions com aquesta he expressat la meva posició amb relació a algunes qüestions fonamentals. He intentat donar una orientació, tal com la gent espera que facin els representants polítics del seu país. He parlat de la integració dels immigrants, del desenvolupament humà, de l'organització necessària de la globalització i del paper d'Alemanya al món.

Avui vull parlar del tema que actualment considero més important en el debat polític. I per això m'adreço a tots els que duen el futur del nostre país al cor, als que avui dia són responsables i als que van saber i van haver d'assumir la responsabilitat perquè el nostre país sortís d'una situació difícil i guanyés una nova confiança i dinàmica.

No em refereixo a la política d'impostos, no parlo del sistema de pensions o del sanitari. Tampoc no parlo de la reforma del federalisme, ni de les modificacions urgents i necessàries del nostre sistema educatiu, ni de la reforma justa de l'Estat social.

No, del que vull parlar és de la base per a qualsevol tipus de canvi. Vull parlar del que, segons la meva experiència, només pot

fer possible els canvis necessaris del nostre país: la confiança i la responsabilitat.

II Des de ja fa uns anys se'ns posa una i altra vegada una imatge al davant: ens trobem davant d'una muntanya enorme de coses per fer i de problemes. Si no fem les coses d'una manera diferent de com les hem fet fins ara, ens condemnem –diuen– a la decadència, a l'esfondrament, a la caiguda o a altres catàstrofes.

De fet, les escenes de caiguda i d'apocalipsi són un recurs de les persones alienes a la política que volen forçar els canvis socials. Avui dia aquestes descripcions també provenen d'alguns responsables de l'àmbit de l'economia, de la societat i de la política. L'objectiu és el mateix: es creu que les escenes de caiguda contribuiran a assolir uns objectius determinats i a obtenir una majoria.

Actualment, i ja que se'n parla tant, amb relació al futur es percep molt poca esperança, molt poca autoconfiança i molt poca confiança. Sembla que per damunt de tot molts només n'esperin coses dolentes. En alguns casos hi ha motius perquè sigui així, i també és cert que moltes preocupacions tenen fonament.

No obstant això, el que és decisiu és que on no hi ha confiança hi regna la inseguretat i fins i tot la por. La por al futur és la millor opció per no haver d'enfrontar-lo. La por paralitza la capacitat d'actuar i entorboleix la visió d'allò que realment cal canviar de l'Estat i de la societat, del que cal adaptar a les noves condicions i del que s'ha de conservar a qualsevol preu.

Però el futur no vindrà cap a nosaltres així com així. Som nosaltres els que l'hem d'anar creant segons les nostres idees. Al capdavant, el que volem és poder viure en el futur en pau i llibertat els uns amb els altres; en una societat en què es valori l'esforç i convisquin la justícia i la solidaritat.

Si volem crear aquest futur, si el volem crear humanament, necessitem dues coses: confiança en els que en són responsables en nom nostre i predisposició per a assumir responsabilitat. Estic plenament convençut que podem dur a terme els canvis necessaris. De la mateixa manera, també penso que la manca de confiança i de predisposició per a la responsabilitat és el veritable motiu de la inseguretat massiva, de l'ambient pessimista de molts indrets i de l'escassa força per canviar.

Tots sabem que la confiança no es pot manar ni encarregar. La confiança no es pot acordar. La confiança ha de créixer. La confiança creix entre les persones, en comunitats, i ha de caracteritzar tota la societat.

Sense confiança les persones no poden viure en pau.

Sense confiança no podem solucionar els nostres problemes.

Només la confiança és capaç de crear el clima per a l'èxit econòmic, per al progrés científic i social, per a la innovació tècnica.

III De fet, però, la confusió s'ha convertit en una mena de sentiment omnipresent que

arrossega tota la societat. Això és molt perillós.

Evidentment, també hi ha un sentiment de seguretat erroni que frena la curiositat, la gosadia i l'esperit emprenedor. Si es perd el tren per fer nous progressos, o si s'impeix fer-ne, tenim el dret de criticar-ho.

Tanmateix, hem de distingir clarament entre la comoditat mandrosa i la seguretat bàsica que tots necessitem perquè les preocupacions i la por no ens paralitzin. El dubte també genera paràlisi. Les persones sense una confiança bàsica no són especialment productives, ni estan especialment disposades a ser-ho, ni són amants del risc.

És un error creure que es pot motivar la gent per tenir un rendiment millor o superior si existeix constantment la por de perdre la feina o de passar necessitats en la vellesa. Tothom necessita una determinada seguretat bàsica per tenir el cap lliure, fins i tot per esforçar-se i tenir èxit a la feina.

Si volem descriure el nostre present de forma realista també ens hem de preguntar si realment hi ha tantes coses difícils i insegures, si realment hi ha tantes coses dolentes o que cal canviar, si hi ha tantes coses que cal desfer i reformar, o si simplement es parla malament de moltes coses.

Potser de tant parlar malament de nosaltres mateixos hem perdut la confiança? No ens trobem de tant en tant a prop d'una espècie de depressió col·lectiva?

No he conegut mai un país on tants alts càrrecs i funcionaris parlin amb tantes ganes i tan malament, tan negativament, sobre el seu país com succeeix aquí a Alemanya. Això té les seves conseqüències. Hem aconseguit tenir la pitjor imatge de nosaltres mateixos en la nostra història.

És obvi que hi ha errors esgarrifosos i defectes objectius. Tots recordem les avaries desagradables del sistema de peatge per a camions. O l'estira i arronsa intermi-

nable per introduir el sistema de retorn d'ampolles, que la legislació ja feia tretze anys que havia decidit i per al qual tothom havia tingut prou temps per anar-se preparant. O el nou sistema de preus que, malgrat les advertències, la xarxa de ferrocarrils va introduir amb molt d'esforç, i el qual ben aviat va rebre el rebuig dels seus clients.

Aquesta mena de situacions penoses i d'altres de semblants són realment indignants.

Però el que em molesta de debò és que no es consideren casos aïllats d'incompetència que es puguin solucionar, sinó que cada cop més es perceben com un tret típicament nostre. En comptes de dir amb energia i amb una bona dosi de pragmatisme «això ho sabem fer millor i ara ho farem», ens envaeix, també publicitàriament, una onada interminable de queixes i d'autoacusacions.

Comencem a parlar amb malícia i arronsant les espatlles de nosaltres mateixos. De vegades hom té la impressió que el lema «El nostre país, el seu futur» per a molts ja no significa res.

I ja se sap, quan hi ha una determinada tendència, tot s'hi uneix i es deixa de percebre allò que la contradia.

IV Malgrat tot, la pèrdua de confiança en el nostre país també té raons de ser molt contundents. Són maneres de fer i enfocaments molt concrets, paraules i fets, que cada cop inspiren més desconfiança.

Hem de saber, per exemple, que alguns responsables de l'àmbit econòmic i públic s'omplen les butxaques escandalosament. El sentiment d'allò que és correcte i raonable moltes vegades sembla que s'hagi perdut. L'egoisme, l'avidesa i la mentalitat del dret a exigir d'alguns sectors de l'anomenada *elit* també debiliten la confiança en les

institucions quan els seus representants semblen haver perdut tota mesura.

També hem de saber que als debats sobre modificacions i reformes massa sovint es posa com a pretext el bé comú, quan en realitat no es tracta de res més que de l'egoisme de grup, dels interessos col·lectius o fins i tot dels interessos d'un *lobby* extorsionista.

Sovint els ciutadans i ciutadanes ja no creuen el que senten o veuen. Massa sovint comproven que tampoc no es poden fiar de moltes coses que es diuen en públic. I tampoc no és una mostra de confiança que d'algunes figures de l'àmbit públic se'n digui: «D'aquests se'n pot esperar qualsevol cosa».

És ben cert que tothom pot equivocar-se. El que avui se sosté per convicció pròpia pot anar-se revisant amb les noves circumstàncies. Això és així i també s'hauria de dir públicament. Però la manipulació conscient de la veritat o dels fets destrueix la confiança, de vegades per sempre.

V La confiança en la política també es destrueix quan es genera la impressió que el que es tracta amb més èmfasi en cada qüestió és qui s'imposa a qui, qui perjudica més l'altre, qui ha hagut de retirar-se o qui ha anat guanyant terreny a poc a poc.

Així les qüestions importants es tracten com a secundàries, i al final només en surt quelcom erroni o diletant. D'aquesta manera també es genera la greu impressió que al cap i a la fi l'únic que compta en política és qui té el poder i no l'ús que en fa. Llavors arribaríem a Lenin, per a qui tota la política es reduïa a la pregunta: *Qui a qui?* El transcurs dels debats sobre la llei d'integració i d'immigració és un exemple especialment dolent d'aquest tipus de política.

Evidentment, en política es tracta el poder, la lluita de poders i les participacions en el poder. Però abans que res la política ha de

ser una disputa pels objectius i per les solucions millors. La política s'ha d'expressar amb conceptes de valors i principis que les persones puguin reconèixer. Si no, al final cada vegada es creu més que els polítics són capaços de tot menys d'intercedir a favor dels ciutadans i ciutadanes que els han votat.

El que realment destrueix la confiança és la ineficàcia aparentment permanent de tot allò que ha d'eliminar l'atur, i l'acusació mútua dels implicats. Tots sabem que l'atur és la ferida més gran de la nostra societat.

Quantes esperances i ànims de seguir vivint es destrueixen així! Quanta bona voluntat, quanta predisposició per treballar queda inutilitzada! Que gran que és i com n'està d'estesa la sensació de no ser necessari, gairebé de ni tan sols tenir valor! Sense cap expectativa de feina o ocupació es pot destruir la confiança en el futur, tant en la pròpia com en la de la societat.

No hi ha ningú que tingui un concepte amb garantia d'èxit. Jo tampoc, però sé que la crisi de confiança de la nostra societat –el fet de parlar constantment malament de tot i de tothom– fa que molts empresaris desisteixin d'invertir i que molts ciutadans i ciutadanes desisteixin de comprar. El cinquanta per cent de l'economia i la política econòmica és psicologia. Per això l'economia només pot rebre un nou impuls en un ambient on regni la confiança.

VI Una base important per a les decisions que s'han de prendre avui dia són els pronòstics i les prediccions. Fins i tot en aquest punt sorgeixen dubtes: quins pronòstics són seriosos? Els pronòstics que per a la majoria de gent tenen conseqüències concretes estan fets realment des de la bona fe? No estan sovint tergiversats segons els interessos de cadascú? No és que moltes coses es calculen pel cap alt o pel cap baix? No és

que es prenen per base determinats valors, però no pas obertament?

Ja guanyariem molt si els pronòstics i les prediccions es comprovesin de tant en tant, al cap d'un any, de dos o de cinc, pel seu valor real. Només això ja podria tenir un efecte curatiu. Així fins i tot se'n podria aprendre, dels pronòstics erronis.

Hi ha pronòstics fets a la lleugera que pre-diuen qualsevol tipus de caiguda, i si això o allò altre no succeeix de seguida, destrueixen la confiança de la mateixa manera que les promeses que ja se sap que no es compliran.

Això passa una vegada i una altra malgrat tenir-ne coneixement, i per això molta gent ha anat adoptant l'actitud de no creure's res, per si de cas. Aquesta actitud porta, a més de la desgana per la política, a l'abandonament total de la vida política. No hi ha cap Estat democràtic que a la llarga pugui mantenir-se quan s'imposa una postura cada vegada més forta de «nosaltres aquí baix i ells allà dalt». La desconfiança en la política a què ens hem acostumat mina els fonaments de la democràcia i és una enorme porta d'entrada per a populistes i simplificadors horribles de tota mena. Aquests tenen una resposta per a tot i cap solució per a res.

VII La desconfiança també creix quan les decisions polítiques importants es prenen en cercles cada cop més reduïts. No obstant això, tothom sap que de vegades és necessari assessorar-se a porta tancada per arribar a un consens o a un compromís que tothom pugui compartir.

Aquesta mena de convenis només creen confiança quan l'acord és de debò, quan no s'oculta cap mena de compromís ridícul i quan tots els implicats mantenen el que han acordat plegats. Tanmateix, si la data de caducitat dels convenis és més curta

que la d'un iogurt, finalment s'alimenta la impressió que els responsables polítics no volen o no poden arribar a un acord.

És realment nociu que s'estengui cada cop més la sensació que «els d'allà dalt no en saben, a tots nivells i per totes bandes». Sigui dit de passada, el resultat d'una enquesta és absolutament revelador per a la història de la postguerra: a Alemanya no s'ha tingut mai tan poca confiança en la política d'un govern i mai tan pocs han pensat a la vegada que l'oposició ho podria fer millor. Aquesta és l'expressió d'una crisi profunda de confiança. Deixant de banda les excepcions, la participació en les eleccions s'està reduint de forma preocupant. Fins i tot els membres més antics s'allunyen dels partits. En alguns indrets ja falten candidats per a les eleccions municipals.

En tot això s'expressa segons el meu parer la desconfiança més perillosa i nefasta: la manca de confiança en les pròpies possibilitats de canviar o d'organitzar alguna cosa. Això no afecta un partit o un altre, sinó que va en contra de la comunitat en general. Hi ha el perill imminent d'un èxode interior de la nostra democràcia que no podem observar de braços plegats.

Encara no veiem cap manifestació de decepció o de ràbia que sigui realment amenaçadora. No obstant això, observem un comiat silenciós i un cinisme privat, un arronsar d'espatlles resignat de la gent que ja no espera res de la política. Això va de la mà d'una confiança en el propi futur inexistent.

VIII Ja comença a ser hora que fem alguna cosa, que superem la crisi de confiança en què es troba immersa la nostra societat. Hem de recuperar els fonaments de la confiança. En aquest cas els eufemismes no ajuden. Ens hi haurem d'esforçar.

La política ha de recuperar la iniciativa

per sobre dels interessos econòmics o d'altres interessos individuals. L'organització política ha de tornar al parlament. Els diputats n'han de determinar la direcció amb els seus vots, i no únicament aprovar les decisions de les comissions i de les reunions de consens.

I per aconseguir-ho necessitem, abans que res, un llenguatge polític clar. Sovint sentim una barreja estranya d'abreviatures i de neologismes, d'un anglès mig germanitzat o d'una vaguetat intencionada, d'eufemismes i d'un llenguatge especialitzat complicadíssim.

Allò que no es pot entendre –i que potser tampoc no cal entendre– no inspira confiança. De vegades la gent arriba a creure que ni els mateixos oradors saben de què parlen exactament, per com d'abstractes i alienants sonen moltes coses que diuen. Així doncs, cal un llenguatge clar i entenedor, fins i tot en les discussions obertes amb arguments i rèpliques. I no hi ha res que reforci més la confiança de les persones que la consonància entre paraules i fets. Aquesta és la manera més senzilla de guanyar credibilitat, encara que també és força complicada: dir el que es fa i fer el que es diu.

Veracitat, credibilitat, però també sentit del deure i decència son virtuts de les quals no podem prescindir. Hem de poder confiar que tothom compleix el seu deure en allò del qual és responsable, que és sincer i que es comporta com cal.

Hem de poder confiar que els treballadors manuals són competents en la seva feina i que no ens cobren més del compte. I ells han de poder confiar que les factures se'ls pagaran puntualment.

Hem de poder confiar que els directius pensen abans que res en l'empresa, en els seus accionistes i treballadors, i no en les seves recompenses o opcions d'accions.

Hem de poder confiar que ens assessoren

correctament, al banc, a l'hora de comprar o de formalitzar un contracte.

Hem de poder confiar que el principi «a dins trobarà tot el que s'indica» no només és vàlid per als aliments.

Hem de poder confiar que l'Administració pública treballa sense estafes ni corrupcions, tal com correspon a l'ideal orgullós del funcionariat alemany.

Hem de poder confiar que els metges ens atenen correctament i que no ens cobren més del compte.

Aquestes són les exigències de cada un de nosaltres allà on siguem responsables. Però com es pot motivar una persona a actuar honestament i a ser de fiar si té la sensació que la majoria de coses no funcionen i que l'honorat molt sovint és el beneït?

Això només es pot aconseguir si en la política queda clar que encara hi ha projectes de futur, objectius, i també una voluntat d'organització necessària. La política ha de ser alguna cosa més que un taller de reparació d'errors socials. La política ha de donar forma a les coses i no pot anar amb retard amb relació a la realitat. La política ha de ser alguna cosa més que la manera més enginyosa possible de comentar el que succeeix tant sí com no.

Hem de recuperar la primacia de la política, d'una política orientada cap als valors i que no es limiti a executar coaccions fàctiques reals o presumptes.

La política ha de tornar a demostrar que existeix i que pot aconseguir alguna cosa per a les persones.

Només naixerà una nova confiança en el mercat nacional si es treballa fermament en la política i l'Administració. I això també implica analitzar seriosament cada una de les qüestions fins al detall més mínim. Això requereix entendre que les decisions polítiques necessiten temps si es vol que siguin com cal.

Un professor de matemàtiques westfalià ho va expressar d'una manera molt senzilla: «Més val fer-ho bé que ràpid».

La política ha de solucionar problemes. Aquesta petició va adreçada als responsables polítics de tots els nivells, ja que l'Estat federal, els *länder* i els municipis depenen els uns dels altres de moltes maneres diferents. Actualment cap partit polític no pot simplement assenyalar els altres quan s'han de dur a terme canvis.

Això ho dic de forma expressa a totes les persones del govern i de l'oposició que actuen en l'àmbit polític. És una mostra d'irresponsabilitat que el govern rebutgi propostes només perquè vénen de l'oposició, quan d'amagat les considera bones. I també és una mostra d'irresponsabilitat que un partit de l'oposició deixi que alguns projectes fracassin perquè provenen del govern, quan ells actuarien de la mateixa manera si fossin al poder.

Qui bloqueja per motius de tàctica electoral allò que gairebé tothom considera correcte, pot esperar certament guanyar l'aprovació a curt termini. A llarg termini, però, hi perdrà tot el nostre país.

IX Però hem de redescobrir una cosa: podem donar forma a les coses políticament, podem canviar de rumb. Podem dir cap on volem anar. I per això cal voluntat política, voluntat per a la política. Els grans partits, com s'anomenen en el futbol, es decideixen al camp. Hi ha molta veritat en això. El que cal canviar és la postura que fa que molts es resignin o s'acomiadin de la política i de l'Estat. Aquesta postura faria que al final la nostra societat es desintegrés i que tothom intentés salvar-se per si sol. I això no portaria enlloc.

Hem de tornar a entendre que l'Estat, la societat, el país, és el que som nosaltres, el que és cada un de nosaltres. Això és el que

tenim en comú i podem donar-li forma en comú. Sovint sentim dir que s'hauria de deixar que la gent prengués part, per exemple, en les negociacions de les reformes. Això estaria certament bé. L'orientació i la guia són necessàries.

Però és igualment necessari escoltar la gent. Per això hem de començar a pensar com poden les persones participar més i amb més força en la presa de decisions. Necessitem noves idees i possibilitats per donar forma junts a la nostra societat i també per participar-hi. Hem d'organitzar millor la formació de la voluntat política en les condicions actuals. El nostre Estat democràtic és més que una empresa de serveis i també més que una agència per enfortir la localització econòmica. L'Estat protegeix i enforteix la llibertat dels ciutadans i ciutadanes, fins i tot davant les potències socials i econòmiques que des de fa molt de temps amenacen la llibertat de l'individu més que qualsevol autoritat. I per fer-ho també ha d'establir normes i obligacions pel bé de la comunitat. D'aquesta manera l'Estat crea espais lliures contra l'economicisme pur i el dogma dominant de l'eficiència i la maximització de guanys.

Per una banda es produeix una interacció perillosa entre l'Estat i la desgana política; per l'altra, hi ha peticions massa globals de privatització, desregulació i anul·lació de la responsabilitat estatal.

La garantia solidària contra els riscos vitals més grans –que crea els equilibris socials de la nostra societat i, per tant, l'estabilitat social– es menysprea cada cop més. Es diu que l'equilibri social i la justícia amenacen la llibertat de l'individu. En realitat, el que passa és que la llibertat de la majoria de persones, les oportunitats de fer la seva vida segons els semblis, encara depenen moltíssim de la solidaritat organitzada socialment. Certament, la responsabilitat i l'es-

forç propis són necessaris i indestructibles. Més responsabilitat pròpia no significa, però, que els forts només es preocupin de si mateixos i que els altres hagin de veure com s'ho fan per tirar endavant. Amb la solidaritat dels dèbils amb els dèbils no n'hi ha prou. Els treballadors pels aturats, els joves per la gent gran, els sans pels malalts, els no disminuïts pels disminuïts: d'això depèn tota societat.

X Qui vulgui ser políticament de fiar no pot anar ballant al so de la música que li imposen els representants dels interessos i els mitjans de comunicació. Només cal que es facin grans titulars en els mitjans de comunicació sobre un presumpte abús social a l'estranger –el qual, si s'examina de prop, no és ni de bon tros un escàndol–, perquè comencin a canviar-se lleis. Es podrien dir coses semblants amb relació a la reforma sanitària o a la reforma fiscal.

Quan un grup presumptament discriminat crida ben fort o quan el populisme pur experimenta un reforç publicitari, les propostes d'antany deixen de tenir valor. Això no demostra sobirania. A curt termini potser s'aconsegueixen aplaudiments, però no confiança a llarg termini. L'actuació política guanya confiança a través de la sobirania i de la solidesa. L'actuació a curt termini més aviat crea desconfiança, perquè aleshores només s'espera el tema que probablement s'exagerarà demà. La confiança només sorgeix on es pot reconèixer un rumb clar.

La confiança pressuposa que hi hagi responsabilitats clares i que siguin fàcils de reconèixer. Cada interessat hauria de poder saber qui és responsable de cada decisió. Avui dia, però, això és gairebé impossible.

Els responsables polítics, des de l'Estat federal fins als municipis, es troben molt sovint atrapats en una trampa d'interconnexions. Aquest bloqueig s'ha de dissol-

dre. La manca de responsabilitat institucional s'ha d'acabar. Això és precisament el que ha d'aconseguir la comissió del federalisme.

D'altra banda, també forma part de l'honradesa dir que des de fa temps moltes coses ja no es decideixen a Alemanya sinó a Europa. En aquest sentit, la confiança i la credibilitat de la política també es veuen perjudicades quan els polítics posen a la picota alguns afers com si fossin fruit de la burocràcia de Brussel·les, quan en realitat és el mateix Estat federal i els mateixos *länder* els que ho han decidit i ho han proposat a la Unió Europea.

XI Els mitjans de comunicació tenen un paper especialment important com a instància de control en una societat democràtica. Tenen moltíssima responsabilitat. Els mitjans de comunicació independents, l'anomenat *quart poder*, poden i han de contribuir a fer que els contextos polítics i socials es tornin més transparents. Poden i han de destapar les injustícies i els escàndols, explicar els contextos complicats, exposar-ne les causes i posar de manifest els conflictes d'interessos. Aquest és l'interès de tots.

Hem de poder confiar, però, que la imatge que ens mostren del món coincideixi en certa manera amb la realitat.

Fins i tot en això molta gent ha anat perdent la confiança. Ha après que no només es pot mentir amb els titulars sinó també amb les imatges, que les veritats a mitges sovint són molt pitjors que la pura veritat, que no tots els temes que s'anuncien als titulars són realment importants. Els mitjans de comunicació tenen poder. Sovint hi ha només un pas entre la crítica mordaç, que està fonamentada, i la caça publicitària d'una persona, per a la qual no hi pot haver justificació.

Hi ha moltes coses de la nostra societat, moltes coses de la política i de l'economia, que donen peu a crítiques. L'anàlisi crítica dels errors i dels defectes pot enfortir la confiança. No obstant això, en els mitjans de comunicació també hi ha un gust calamitós per la pintura negra i per l'exageració dels tòpics. Aquest gust fomenta l'alienació dels ciutadans envers la política i l'Estat.

L'èxit econòmic, el fet d'estar pendent de les quotes i de la tirada d'exemplars, no ha d'anul·lar les normes bàsiques de la tasca periodística. Els directors artístics i els editors, els caps de redacció i els periodistes, tots tenen una responsabilitat envers la comunitat, que també pot exposar-se al perill per culpa de la malícia i del cinisme.

XII Hem de superar la crisi de confiança. Per sobre de tot, hem de recuperar la confiança en nosaltres mateixos. Ens hem de tenir presents i parlar més sobre el fet que nosaltres, els alemanys, tenim bons motius per mirar el futur amb optimisme i confiança.

La seguretat i la confiança en un mateix no poden créixer sense la consciència de qui s'és i d'on es ve. En els darrers anys moltíssims ciutadans i ciutadanes s'han començat a interessar per la història. Ho entenc en part com una recerca d'identitat i d'autoconfiança.

I aquí, el que és vàlid per al nostre país també ho és per a cada una de les persones. Cada persona necessita tenir una imatge positiva de si mateix i ha de lluitar per aconseguir-la. No hi ha dubte que tothom ha tingut experiències bones i dolentes a la vida, però un no pot estar en equilibri amb si mateix si deixa que les dolentes disposin de la seva imatge.

En general, una nació també necessita una imatge positiva de si mateixa i una relació positiva envers ella mateixa. Només així

pot formar-se un sentiment d'unitat, que és la base de tota nació. Juntament amb els records de les derrotes i dels fracassos, també hi ha d'haver records dels èxits i de la prosperitat. I si fem un cop d'ull a la nostra història veurem que no només conté aberracions i catàstrofes, sinó que també ens ensenya que la voluntat política i la força social poden aconseguir canvis positius. Aquesta esperança basada en l'esforç personal és la que necessitem.

Davant quants problemes i desafiaments ens trobàvem fa vint i vint-i-cinc anys! Vam haver de fer front a dificultats que molt sovint es creien sense solució i que no obstant es van poder superar. Si fem una mirada retrospectiva també sabem que hi va haver tot un seguit d'esdeveniments que ningú no podia preveure, uns esdeveniments que ens han portat molta prosperitat. La caiguda del mur i la unificació europea en són dos exemples destacats.

La vida de la gran majoria de gent a Alemanya no ha estat mai tan lliure i individual com ara. També hi ha, sens dubte, el perill de la singularització, de la dissolució dels vincles socials. Però, en conjunt, mai abans tantes persones no havien tingut tantes oportunitats a la vida com ara.

La nostra societat és oberta al món i, en comparació amb altres països, tolerant amb les minories. D'això se n'adonen molt més els visitants que vénen a Alemanya que no pas nosaltres mateixos. Durant els meus viatges he pogut veure una i altra vegada la gran confiança que hi ha arreu del món en nosaltres, els alemanys.

Aquests són fets positius que ningú no podia preveure. També hi havia algunes pors i temors que no s'han acabat fent realitat. Per exemple, es tenia molta por d'una guerra nuclear entre superpotències a Europa, fins i tot en terreny alemany; i també es temia una catàstrofe ecològica, que

durant molts anys en altres països es va relacionar amb la paraula alemanya *waldsterben* (mort dels boscos).

Cap d'aquestes coses no s'ha fet realitat. No perquè s'hagi produït un miracle sinó perquè la gent ha demostrat tenir enteniment i capacitat de canviar i perquè ha treballat amb entusiasme pels seus objectius.

Probablement no hi ha cap altre gran país al món on la gent visqui tan conscienciada ecològicament com a Alemanya. Qui hauria dit que precisament Alemanya determinaria el canvi cap a un abastament d'energia sense energia nuclear! Fins i tot qui consideri que aquesta decisió ha estat equivocada ha de reconèixer que és un exemple del fet que si els individus treballen conjuntament poden moure alguna cosa en política.

De tant en tant hauríem de recordar els canvis enormes que ha experimentat l'estructura econòmica d'Alemanya. Des de fa més de quaranta anys a moltes ciutats i regions estem experimentant un canvi estructural impressionant. Però és que, de fet, no és des d'ahir que vivim en una època de canvis i auges permanents. No només s'han eliminat per sempre moltes coses, també se n'han creat moltes gràcies a la riquesa d'idees i al dinamisme tant de l'Oest com de l'Est.

Això pot despertar-nos l'esperança en el fet que en el futur també aconseguirem solucionar problemes difícils, fins i tot els que avui encara no sabem com podem resoldre millor.

XIII Així mateix, actualment la nostra societat no és fixa sinó que està en moviment. Tenim empresaris agosarats, investigadors i científics de renom internacional, enginyers creatius i treballadors molt ben qualificats. Tots miren endavant i fan avançar el nostre país.

També s'engeguen moltíssimes iniciatives socials. El compromís voluntari i les xarxes que s'ocupen de proporcionar ajuda social provenen coses noves a petita escala i inicien campanyes per aconseguir canvis a gran escala. El que s'assoleix en un lloc pot fer escola molt ràpidament gràcies als nous mitjans de comunicació, i molt sovint pot adquirir importància arreu del món.

Veig que cada cop més persones, fins i tot les més joves, reconeixen el valor de la família i dels vincles permanents i segurs. Veig que als nens se'ls dedica més temps i atenció, cosa que els dona un suport incalculable i una confiança de base que no s'ha de substituir per res.

Contràriament al que diuen algunes veus pessimistes, no hem de passar per alt la quantitat d'organitzacions tradicionals o noves que funcionen i els seus contextos socials, ni quant de compromís i de solidaritat segueix viu en la cooperació del veïnat, en els grups d'autoajuda i en les múltiples formes de treball voluntari. La gent jove té un sentit de la justícia i del respecte molt elevat. Es compromet pels altres, fa de manera pràctica alguna cosa contra la fam i la pobresa al món i a favor dels mitjans de subsistència naturals. El seu compromís sovint va lligat a un projecte concret i no s'enfoca a llarg termini. Totes les organitzacions i les institucions haurien d'oferir aquesta mena de coses i fer entendre alhora que una democràcia viva no pot existir sense un compromís permanent i fiable per part del major nombre de gent possible.

A mi també m'omple d'esperança que molta gent jove viatgi arreu del món, no només com a turistes. Treballar a l'estranger, estudiar, ser allà per altres persones..., això no només enforteix la personalitat sinó que també forma una nova visió del propi país. Alguns joves ens expliquen sovint que des d'una certa distància veuen

el nostre país d'una manera més serena i que el valoren més positivament.

Hi ha molts motius per confiar que nosaltres, a Alemanya, podem crear amb èxit un bon futur per a tots. Aquestes motius, que ens han de donar confiança i optimisme, hi són sense que s'hagi de fer servir un llenguatge eufemístic.

Tenim motius per confiar-hi si cada un de nosaltres i tots junts assumim responsabilitat, responsabilitat per nosaltres mateixos, responsabilitat pels altres, responsabilitat pel nostre país. Depèn de cada un de nosaltres, però qui té més possibilitats, més influència, és qui és encara més responsable.

Al nostre país hi viuen vuitanta-dos milions de persones, i això representa vuitanta-dos milions d'experiències, d'aptituds, de punts forts i de talents diferents. Moltes d'aquestes coses van a parar a les empreses, a les escoles i universitats, a l'art i a la cultura. Aquest potencial encara no s'explota prou per a la nostra comunitat.

Molt sovint la crítica de circumstàncies concretes serveix com a excusa per no implicar-se més. Que la política és un negoci brut no és un comentari que només se senti en tertúlies i clubs de directius. Així, però, no es crearà cap llei. I quedant-se plantat mirant-s'ho no es construirà cap escola, no es renovarà cap llar d'infants, no es protegirà cap paisatge, no es conservarà cap centre social.

Sí, si algú té alguna crítica al nostre país, hi ha de fer alguna cosa. S'hi ha d'implicar, ha de cooperar, ha d'assumir la responsabilitat del país.

Els pares assumeixen, evidentment, la responsabilitat dels seus fills, s'hi impliquen, en tenen cura i col·laboren perquè tinguin un futur més segur. Això també es pot aplicar en sentit literal: aquest Estat, aquesta República federal, és filla dels nos-

tres pares i avis, i tots hem tret profit del que van construir. Avui toca a les següents generacions cooperar perquè el nostre futur segueixi sent segur. Això es pot fer a molts nivells i en molts àmbits: en un partit, una església o un sindicat, en clubs esportius, en iniciatives ciutadanes, en institucions benèfiques, en fundacions i associacions socials, o on la gent es reuneix i assumeix responsabilitat per si mateixa i per als altres. Hi ha moltíssimes maneres de fer coses per als altres, i totes són molt millors que parlar-ne o queixar-se de com de dolentes són les condicions.

XIV Hi ha prou motius perquè hi hagi confiança a Alemanya. Encara n'hi ha més per assumir responsabilitat i per implicar-s'hi.

Hi ha prou motius per confiar que a Alemanya dominarem el futur. Encara n'hi ha més per comprometre's per la pàtria en què ens agrada viure.

Depèn de cada un de nosaltres fer aquest país, el nostre país, cada dia una mica millor i més altruista.

Antiglobalització i antiamericanisme.*

Jean-François Revel

Com es pot entendre la guerra contra la globalització que va començar el 1999 i no para de créixer en virulència? I dic guerra en el sentit propi, no en sentit figurat, guerra física i no teòrica, combat de carrer en comptes de combat d'idees, perquè els manifestants que formen les forces de xoc, incorporades en Organitzacions No Governamentals (subvencionades pels governs), assetgen locals i saquegen les ciutats on se celebren les reunions internacionals.

Darrere la lluita contra la globalització, és a dir, contra la lliure circulació de persones i mercaderies, a la qual és ben difícil ser hostil per principis, s'hi amaga una lluita més antiga i fonamental contra el liberalisme i, per tant, contra els Estats Units, el seu principal representant i el seu vehiculador mundial més potent. En el «carnaval antiglobalització» que va fer-se a Montpeller el 16 de febrer de 2001, el centre de la rua era un personatge disfressat d'oncle Sam amb barba de boc, i un vestit i un barret alt amb la forma i els colors de la bandera americana. No es podia designar de manera més clara el boc expiatori suprem. Segons la vella tradició socialista, l'antiliberalisme i l'an-

tiamericanisme es troben. I són justament els soldats llicenciats del vençut exèrcit comunista i els seus hereus polítics els qui s'agrupen disposats a dirigir, a manca d'una guerra frontal a camp ras que no és al seu abast, una guerrilla d'atac que la lliure circulació provocada per la globalització els permet d'organitzar en qualsevol punt democràtic del planeta. La globalització, concepte vague per excel·lència, és el seu blanc predilecte, i a través seu apunten als seus eterns enemics. Simplifico? Potser exagero? Gens ni mica. En el transcurs d'una manifestació antiglobalitzadora a Londres, el 30 de novembre de 1999, en suport de la que, llavors mateix, tenia lloc a Seattle contra l'Organització Mundial del Comerç, es podia llegir en una de les pancartes: «La privatització mata; el capitalisme mata.» Que diuen una altra cosa *Le Monde diplomatique* i Pierre Bourdieu? Segons ells i els seus seguidors, la globalització provocarà una pobresa creixent al planeta, en benefici d'una minoria de rics que cada vegada ho seran més. Això és exactament, repetim-ho una altra vegada, el que a mitjan segle XIX va preveure Karl Marx per al futur dels països industria-

*A: *L'obsessió Antiamericana*, Proa: Barcelona, 2003. Pàgines 55-83

litzats de l'Europa Occidental i l'Amèrica del Nord: una immersió cada vegada més ràpida de masses cada vegada més nombroses en una misèria cada vegada més negra, davant d'un gratat cada vegada més reduït de capitalistes cada vegada més rics. Ja sabem com ha confirmat la història aquesta genial profecia. Recordo que, cap al final dels anys cinquanta, el Partit Comunista Francès va agafar com a tema de propaganda la «pauperització absoluta» de la classe obrera en ple període dels «Gloriosos Trenta», en què el nivell de vida general havia augmentat de manera evident. Ai, el socialisme científic!

Lionel Jospin ha celebrat que hi hagués entre els antiglobalitzadors de Gènova, Göteborg, Niça i Seattle «l'aparició mundial d'un moviment ciutadà». Però es tracta més aviat del ressorgiment minoritari d'una violència antidemocràtica. De fet, la democràcia dóna a tothom el dret a manifestar-se pacíficament, és a dir, a poder desfilar cridant consignes i portant pancartes amb opinions pròpies i reivindicacions. Però els antiglobalitzadors, des de Seattle, han anat bastant més enllà d'una simple manifestació. A tot arreu on han sortit, el seu objectiu ha estat, des del principi, *impedir* les reunions dels caps d'Estat i de govern elegits per sufragi universal o dels responsables d'organismes internacionals, designats de manera regular, o fins i tot, com va passar a Davos, de personalitats diverses que participaven en un col·loqui per discutir punts de vista, i que no tenien el més mínim poder de decisió. És clar que en la mentalitat dels totalitaris expressar idees contràries als seus eslògans ja és un crim. Arreu on han anat, aquests antiglobalitzadors tan globalitzats han assaltat els locals on s'havien de celebrar les reunions, amb la intenció d'expulsar per la força els participants o de fer-los callar. Perquè la diferència entre el gruix de manifestants considerats pacífics i la mi-

noria d'anarquistes violents que –segons diuen– hi estaven infiltrats, no és més que mentida i hipocresia. Voler impedir amb coacció física la celebració d'una reunió, que no pot fer-se amb tranquil·litat, és substituir la contestació per la violència, Són els mateixos procediments que antigament duïen a terme els camises negres o brunes i els llargs braços del comunisme. A més, si els anarquistes violents eren realment minoritaris en les *raves*¹ devastadores dels antiglobalitzadors, com s'explica que la majoria pretesament pacífica no corres a neutralitzar-los? Com pot ser que cent o dos-cents mil idealistes assedegats de pau siguin incapaços de contenir un centenar de terroristes que tenen com a únic objectiu saquejar, destruir, trencar, incendiar i robar? Pots deixar-te desbordar una vegada, però no sis, set o deu. I en canvi, en comptes de disminuir, entre la concentració de Seattle, el 1999, i la de Gènova, el 2001, el salvatgisme protegit o practicat pels antiglobalitzadors «pacífics» no ha parat d'augmentar d'intensitat.

Que a Gènova la policia italiana sobrepasés els límits per mantenir l'ordre democràtic, fins al punt que un agent de vint anys matés un manifestant de vint-i-tres, és realment indignant. De tota manera, cal fer notar que, mentre la premsa de l'oposició italiana va estigmatitzar amb vehemència la policia i el govern, la mort del noi no va aixecar gaires polèmiques, perquè les imatges demostraven que el carrabiner havia actuat en defensa pròpia². La policia sueca, a Göteborg, ciutat que va quedar amb el centre «pacíficament» destrossat, ja havia usat mètodes repressius més adients per respondre a una guerrilla que no pas a una manifestació: també es van disparar bales de debò i, per sort, només va haver-hi alguns ferits. Però no es tractava precisament d'una guerrilla? El truc dels pseudomanifestants, que en realitat són avalotadors, és donar la culpa a

la policia i carregar-los la responsabilitat d'una violència que havien començat ells. Els avalots d'extrema dreta que el 6 de febrer de 1934, a París, es van dirigir cap al Palau Bourbon amb la intenció de forçar l'entrada i expulsar-ne els diputats —exactament el mateix que, a escala internacional, fan els antiglobalitzadors en les cimeres—, van adjudicar de seguida a la reacció de la policia les víctimes provocades per una repressió que la defensa de la República, per culpa seva, havia cregut indispensable. Sens dubte, la policia no va ser del tot innocent, però els avalotadors encara menys. En els dos exemples, la violència de la policia va ser la conseqüència, no la causa de la violència dels avalotadors. Cal recordar que fins i tot *abans* de l'obertura de la cimera de Gènova, les comissaries van rebre paquets amb trampa? En l'obrir un d'aquests paquets, un funcionari va perdre un ull, mentre els manifestants «pacífics», de manera preventiva, obrien foc amb còctels Molotov pels carrers de la ciutat³.

Allò que demostra que la violència va ser buscada, és que fou gratuïta, ja que la majoria dels manifestants antiglobalitzadors eren ciutadans de països democràtics. És a dir, que gaudeixen de llibertat d'expressió, tenen dret de vot i, si volen, poden formar partits polítics i presentar-se a les eleccions per intentar fer prevaler les seves tesis mitjançant la persuasió i el plebiscit. En aquestes condicions, sobta que tot un primer ministre els felicités per seguir un camí ben diferent. És evident que contra les dictadures la violència o l'obstrucció física són legítimes, perquè és l'únic recurs que els queda als qui volen restaurar o establir la democràcia, però els avalots de Niça o Gènova feien just el contrari: *atacaven* la democràcia amb la intenció de substituir-la per la força.

Per mirar de comprendre'ls, cal recordar el vell fons cultural que els relaciona amb la

tradició «revolucionària». El que busquen aquests manifestants és *imitar* una revolució que fa un segle que es dilueix i es desprestigia. La seva aspiració no és fer avançar un programa antiglobalitzador per mitjà de l'acció democràtica, que tenen tot el dret de defensar, i que si no defensen és perquè les seves idees són incoherents i les seves informacions, pobres. Per a ells, l'agitació precedeix el pensament i queda satisfeta prolongant la prehistòria política del món modern, igual que els cultes neolítics que es van perpetuar fins al Renaixement. Els antiglobalitzadors colpegen amb barres de ferro el vell tambor anticapitalista i anti-americanà, i rescaten la llegenda de l'eficàcia miraculosa de la guerrilla urbana. Afegim-hi que l'ocasió es presentava davant del liberal Silvio Berlusconi, president del Consell i considerat un «feixista —encara que fos elegit democràticament per segona vegada—, cosa que afegia una mica més d'al·licient al plaer estèril de l'antic simulacre.

En realitat, els «joves» antiglobalitzadors són vells ideològics, fantasmes ressorgits d'un passat de ruïnes i sang. De fet, com a prova d'aquest «rejuveniment», a Gènova vam veure reparèixer banderes roges guarnides amb la falç i el martell (que el mateix partit d'excomunistes d'Itàlia té arraconada des del 1989), retrats del Che Guevara i les sigles de les Brigades Roges. Allò que els manifestants ataquen de la globalització és el capitalisme democràtic i Amèrica, en la mesura que, des de fa un segle com a mínim, és la societat capitalista democràtica més pròspera i creativa. El que s'ataca és el liberalisme o, dit de manera més simple, la llibertat, de la qual ells mateixos són els primers de beneficiar-se, ja que es desplacen com i quan els dóna la gana. Si féssim cas dels seus *diktats* i, per tant, es restablissin pertot arreu les fronteres, els passaports i els visats, fins i

tot per als turistes, no haurien existit mai ni Seattle ni Göteborg.

Però aquesta no és l'única contradicció del seu pobre batibull mental. Per exemple: destrossen Seattle en nom de la lluita contra la globalització «salvatge», que «només beneficia els rics». Ara bé, qui es reunia a Seattle? L'OMC (Organització Mundial del Comerç), que precisament té la funció de sotmetre els intercanvis econòmics internacionals a un seguit de normes... per impedir-los de ser «salvatges». No hi ha ni un sol país al món, i els països pobres són els que més s'hi afanyen, que, des que es va crear, no hagi desitjat ser admès a l'OMC. I qui es reunia a Niça i a Göteborg? Les autoritats i els governs de la Unió Europea, que no té res de «global», perquè només agrupa quinze països dels més de dos-cents que hi ha per tot el planeta. I a Gènova, qui s'hi va reunir? El G-8, és a dir, els set països més industrialitzats del món, amb l'afegit cortès de Rússia. Fins i tot en aquest cas, encara que tenen una *influència* internacional, no representen ni de bon tros tot el món. No són les Nacions Unides. Per més que intentin harmonitzar les seves polítiques, els acords eventuals que prenguin no tenen cap valor executiu en la resta d'estats. Però és que, tot i apuntar contra la globalització, els vandals de Gènova de fet atacaven el capitalisme en ell mateix (fins i tot van destrossar façanes de bancs abans de l'inici de la conferència) i la seva encarnació més diabòlica: Amèrica. El pretext d'aquesta demonització—la vella cançó de l'enfadós—és que els països rics no tenen prou en compte els països pobres. Més endavant, tindrem l'ocasió de posar en evidència la manca de fonament d'aquesta llegenda. Però resulta que —en aquest cas una contradicció més— la cimera del G-8 a Gènova tenia com a objectiu, justament, tractar aquesta qüestió. I els Vuit hi van acordar de manera efectiva la reducció del deute dels països pobres, van relançar

l'ajut públic per al desenvolupament del Sud i van crear un fons mundial per tal de finançar la campanya mèdica contra la sida, el paludisme i la tuberculosi, sobretot a l'Àfrica subsahariana.

Cal recordar, a més, que a Gènova, els membres del G-8 van convidar els dirigents africans a seure i a deliberar amb ells, per primera vegada. El primer ministre britànic va donar la benvinguda, amb tot el dret, a la posada en marxa del que ell va anomenar «un ambiciós Pla Marshall per a l'Àfrica». ⁴ L'horrós George W. Bush mateix va demanar, abans de la sessió inicial de la reunió, «més préstecs per a la sanitat i l'educació en els països més pobres». En aquest sentit, va anunciar un «canvi polític radical» de la seva administració. ⁵ I va afegir: «Però no ens equivoquem: els qui protesten contra la llibertat de comerç no són amics dels pobres.» Encara que notòriament estúpid (si hem de creure'ns la premsa europea), el president dels Estats Units no es va equivocar gens en aquest punt. El que demanen els països pobres és, de fet, que els seus productes, sobretot els agrícoles, puguin accedir de manera més lliure als mercats dels països rics. Dit d'una altra manera, demanen *més* i no pas menys globalització. Una altra mostra de la incoherència dels avalotadors, gent rica d'altra banda, és que han pertorbat les cimeres que tenien l'objectiu d'estendre la llibertat de comerç, d'augmentar les capacitats exportadores dels països pobres cap als més rics, com es va fer a la reunió interamericana del Quebec, on es van endegar les bases d'un mercat continental únic destinat, entre altres coses, a obrir Amèrica del Nord als productes agrícoles d'Amèrica del Sud. En aquest cas, la ciutat també va ser envaïda i saquejada, presa a l'assalt.

Així, quan s'examina de més a prop la samfaina que fa de fons intel·lectual a la cridòria antiglobalitzadora (i podria allargar la

llista), cal constatar que no se'n pot extreure cap programa susceptible de la més mínima aplicació pràctica.

L'estesa d'aquest garbuix inútil es torna encara més sorprenent quan els mateixos dirigents europeus, liberals famosos que en principi no figuren entre els nostàlgics del paleosocialisme, es mostren «impressionats» pels avalots antiglobalitzadors i convençuts de la necessitat de «dialogar-hi». Des del 1989, és normal trobar-se amb una premsa d'esquerres i una classe política que, havent parlat a contracor d'una revisió commovedora i creient haver «tret lliçons» de les catàstrofes i absurditats socialistes, canta victòria i celebra la sorpresa divina d'una nova croada contra la globalització, ara sinònim de capitalisme.

En canvi, és més difícil entendre la raó que fa que els líders de dretes es prenguin, o fingeixin prendre's, seriosament el garbuix polític dels antiglobalitzadors. Per què Jacques Chirac, president de la República Francesa, va defensa davant els seus col·legues, a Gènova, una «acord normal i permanent» amb els manifestants? Per què va proclamar, en un llarg article,⁶ que ha arribat el moment d'«humanitzar la globalització»? Era inhumana, per tant? Una fórmula com aquesta equival tant a abraçar el clixé dels vàndals com a secundar l'estratègia antiliberal dels esquerranosos reciclats i de la major part de les ONG. Segons el parer de Jospin, Chirac donava la benvinguda a una «consciència ciutadana mundial». Quin sentit té usar aquest argot socialista? Es cert que aquesta posició és una síndrome específica de la dreta francesa. La resta de governants del G-8, fins i tot els socialdemòcrates, no van seguir Chirac per aquest camí sense sortida i van exigir conservar el dret de deliberar entre ells i amb els seus col·legues, sense haver d'informar avalotadors il·legítims. També

és cert que, tot i que França té una llarga tradició de pensadors liberals, la dreta política no els ha llegit: sempre ha estat dirigista, planificadora, burocràtica i reglamentarista. I és cert, finalment, que la dreta francesa, sobretot després de la Segona Guerra Mundial, frisa per un desig que la paralitza de tal manera que no ha aconseguit ni coronar-lo amb èxit, ni ser corresposta: agradar a les esquerres.

Bernard Kouchner, una figura que inspira tot el respecte del món per la seva acció en favor dels països pobres a través de «Metges sense fronteres» i «Metges del món», va oblidar la seva lucidesa en exclamar, després dels avalots contra el G-8 a Gènova: «Es tracta d'un Maig del 68 d'escala mundial!» Realment, ningú no reivindicava tant la globalització com l'antiglobalització! A més, la fórmula és divertida, però històricament poc aclaridora. El moviment que els francesos coneixem com el «Maig del 68», amb el pretext que va ser durant aquest mes que va esclatar a França, havia començat uns quants anys abans als Estats Units, amb una forma original i menys tenyida de marxisme, i després a Alemanya. Recordem-lo: al costat d'una transformació dels costums i les mentalitats que pot considerar-se beneficiosa, el «Maig del 68» europeu es va afegir ràpidament als tòpics del socialisme totalitari, en les seves versions maoïsta i trotskista, tot i que pretenia ser antitotalitarista, d'entrada. Refusant al mateix temps de seguir el joc a la legalitat democràtica, acceptada formalment pels partits comunistes occidentals, el moviment anomenat «Maig del 68» va degenerar en un terrorisme sanguinari durant els vint anys següents. Va ser llavors que es van constituir les Brigades Roges a Itàlia, la Facció de l'Exèrcit Roig a Alemanya, l'Armada Roja japonesa, les cèl·lules comunistes combatents a Bèlgica

(CCC) i, de manera més marginal, però no menys mortífera, Acció Directa a França. A aquest seguit d'organitzacions devem grans fets que no em sembla encertat ni oportú de donar com a model a les generacions del començament del segle XXI. Perquè els protestants antiglobalitzadors, algunes vegades, han estat a dos dits de caure en la degeneració terrorista. De fet, per antiame-ricanisme, ja van decidir posar una bomba en un McDonald's de la Bretanya que va matar una noia la primavera de l'any 2000. El que és cert és que els antiglobalitzadors d'ara comparteixen amb els «seixanta-vuitistes» una visió marxista simplista: el mal absolut és el capitalisme, encarnat i dirigit pels Estats Units. Així, com que després de Gènova es va parlar molt d'organitzar, en el futur, «uns G-8 més modestos», l'humorista Plantu va publicar, a la portada de *Le Monde*,⁷ una vinyeta on es veia l'oncle Sam —sempre ell!— acampat amb una tenda en què les piquetes, clavades a l'herba, eren els altres set col·legues del G-8, lligats. Entre les piquetes era fàcil reconèixer-hi Jacques Chirac. La lliçó és clara: l'autèntic i únic amo del G-8 és Amèrica, les altres democràcies són minyones al servei del capitalisme mundial, és a dir, americà. Aquesta finís-sima anàlisi satírica no hauria desentonat, de cap manera, en un número de *La Humanité* de l'any 1950.

Una altra convicció comuna entre els «seixanta-vuitistes» d'abans i els antiglobalitzadors d'ara: la que diu que els manifestants dels carrers són més legítims que els governs elegits. Vet aquí una mostra de les floridures de la quincalla més aferrada als dogmes marxistes: l'aixecament de les «masses» és més democràtic que la democràcia «formal». Pitjor: eminents personalitats polítiques d'esquerres (a França, François Hollande, Jean-Luc Mélançon i Noël Mamère, entre d'altres) van reclamar, des-

prés de Gènova, la supressió del G-8. Conclusió que cal treure d'aquest procés: els governs elegits per sufragi universal perden el dret de posar-se d'acord en el moment que el carrer els nega aquest dret.

No cal dir que el gruix d'una o de diverses manifestacions pot revelar un corrent d'opinió important, de manera que un govern o un grup de governs democràtics faran bé de tenir-les en compte, ni que sigui amb vista a properes eleccions. Però es desqualifiquen si s'hi sotmeten, perquè aquestes manifestacions són violentes fins al punt de paralitzar el funcionament de la mateixa democràcia. En aquest cas, els demòcrates dignes d'aquest nom haurien de recordar enèrgicament que, en aquest sistema polític, el poder es confereix posant butlletes dins d'urnes, no tirant pedres contra les vitrines. És inquietant que l'esquerra, inclosa la «republicana», no s'esforci més a conservar aquest principi.

Per què se n'ha oblidat? Perquè segons ells l'anticapitalisme justifica aquesta tergiversació, perquè l'«arrogància» capitalista és l'«arrogància» americana. Però no trobeu curiós, tanmateix, que arreu on surten dificultats econòmiques, i més encara si es tracta d'una crisi greu, sigui primer de tot a Amèrica a qui els països anomenats «emergents» sol·liciten ajuda o intervenció? I això val tant per a l'Àsia com per a l'Àfrica, l'Amèrica del Sud, Sèrbia o Rússia. El 30 de juliol de 2001, el president de l'OMC va llançar un crit d'alarma, planyent-se que la lentitud excessiva en les negociacions i l'aplicació de les decisions preses amb relació al comerç internacional perjudicava els països més pobres. La causa principal d'aquesta lentitud era, segons deia, la mala voluntat dels països rics, que arrufaven el nas a l'hora de reduir les seves subvencions agrícoles, una forma indirecta de proteccionisme. Aquest economista, ben situat per observar els fets, hi afegia que

l'origen de la pobresa no era l'economia de mercat, sinó la *insuficiència* de l'economia de mercat. Una constatació que no va emocionar els esquerranos antiglobalitzadors, que es burlen del fet de millorar la sort dels subdesenvolupats El que voldrien és destruir les economies desenvolupades, perquè confonen desenvolupament i capitalisme. En aquest punt tenen raó.

La raó que s'utilitza habitualment per condemnar la globalització és que accentuarà les desigualtats i agreujarà la pobresa. Però si investiguem el pensament dels seus adversaris, trobem que el motiu real per voler proscriure-la, o com a mínim controlar-la, és que tal com és avui, la globalització s'identifica amb el capitalisme i el mercat, que, alhora, en el context actual, s'identifica amb la preponderància americana.

Per jutjar la certesa o la falsedat d'aquestes tesis que, a més, sovint han estat acceptades sense cap mena d'examen crític pels partidaris de l'economia de mercat, és convenient provar de respondre aquestes tres preguntes:

—La globalització dels mercats és dolenta com a tal?

—És dolenta sobretot perquè, en la versió actual, dóna camp per córrer a la superpotència americana? La humanitat d'avui dia s'uniformitza americanitzant-se?

—És cert que per culpa de la globalització els rics cada vegada són més rics i el pobres cada vegada més pobres, tant a escala mundial com dins de cada país?

Pel que fa a la primera qüestió és important retenir, com he fet jo, que allò que les esquerres refusen només és la globalització *dels mercats*. De fet, és més el mercat que la globalització. Les esquerres tenen com a objectiu la globalització *sense* el mercat. La globalització sempre els ha semblat desitjable si era ideològica i política. La França revolucionària es va atribuir la missió d'estendre

per tota la humanitat els principis del 1789. El socialisme es va definir, durant els segles XIX i XX, com a internacionalista en essència i va fundar la Primera, la Segona, la Tercera i la Quarta *Internacionals*: el mateix nom n'indica l'ambició mundial. Malgrat les fases transitòries i de consolidació en què es lloava el «socialisme d'un sol país», per raons tàctiques i conjecturals, els comunistes soviètics i maoistes sempre van sentir la vocació d'imposar els models respectius a la resta de la humanitat, amb intervenció militar i subversió armada, si calia. Hi van recórrer sempre que van poder, en tots cinc continents. Sense tenir la intenció, ni els mitjans, de passar a accions bèl·liques d'aquesta envergadura, els contestataris antiglobalitzadors també són globals i antiliberals, a la vegada.⁸ La premsa d'esquerres, com ara *Le Nouvel Observateur*,⁹ tot celebrant «l'èxit de la cimera antiliberal de Porto Alegre», proclamava (títol de l'article) «El naixement d'una internacional». La conclusió era que «una altra globalització passa al davant de Davos». Per tant, l'enemic de les esquerres és el liberalisme i no la globalització. La globalització els sembla bé sempre que sigui planificada i dirigida. L'any 2001, el primer ministre socialista Lionel Jospin, després d'haver aplaudit a Gènova —com ja ha estat dit— l'«emergència *mundial* [el subratllat és meu] d'un moviment ciutadà», va continuar felicitant els manifestants per haver demostrat d'aquesta manera —segons ell— que «la sobirania de la globalització passa per la reafirmació del paper dels estats»¹⁰. El conflicte, per tant, té tan poc a veure amb la globalització mateixa que, de fet, s'oposa a dos conceptes de la globalització: l'un fonamentat en el mercat lliure i «empresa privada, i l'altre en el dirigisme i l'economia estatitzada. Una globalització imposada i controlada pels estats. Si hi ha hagut alguna «victòria»,¹¹ entre Seattle i Gè-

nova, ha consistit a fer prevaler el segon concepte per sobre del primer.

L'inconvenient del segon concepte, i la paradoxa de l'alegria que ara suscita el seu renaixement, és que quan en altres èpoques s'ha posat en marxa, el resultat sempre han estat regressions econòmiques, misèria popular i endarreriment tecnològic, i sovint ha anat acompanyat de tiranies polítiques. Aquesta constatació val tant per als socialismes comunistes com per al nacionalsocialisme hitlerià, que —no ens n'oblidem— també sentia la vocació d'estendre's per tota la Terra, començant per Europa. La globalització dirigista ha estat sempre promotora de catàstrofes humanes o, si més no, en el menys dolent dels casos, de naufragis econòmics molt més dolorosos per als pobles que les pitjors injustícies capitalistes.

L'observació de la realitat històrica passada i present ens ensenya que l'única globalització en què el balanç, en conjunt, tot i tenir passius, ha resultat positiu, és la globalització capitalista que, d'altra banda, no és un invent dels nostres dies.

La globalització ja existia força abans del naixement dels Estats Units. Com recorda l'economista i historiador Régis Bénichi en una síntesi brillant sobre aquest tema,¹² la globalització va de bracet amb la història del capitalisme. I encara abans, es poden observar les conseqüències benèfiques que va comportar l'extensió del comerç en època de l'imperi romà i a l'edat mitjana: avantatges de reciprocitat i de complementarietat que comportaven la reducció de costos. Però sobretot va ser després dels grans descobriments, al final del segle xv, amb l'embranchida del comerç transatlàntic, que va començar la globalització en el sentit modern del terme. Bénichi distingeix tres onades: l'expansió del capitalisme mercantil després dels grans descobriments; el període en què es generalitza la Revolució

Industrial a Europa i Amèrica del Nord, és a dir, des del 1840, aproximadament, fins al 1914, i la globalització actual.

No cal dir que la primera onada abraça tot el segle xvi s'allarga fins al segle xvii. Gràcies al tràfic marítim, a més dels grans països, com ara Anglaterra i Espanya, petits països com Portugal i Holanda van convertir-se en grans potències econòmiques, caps de xarxes mundials que s'estenien fins a l'Índia, el Sud-Est asiàtic, Indonèsia, l'oest del Pacífic, Austràlia i Àfrica del Sud. La Companyia Holandesa de les Índies Orientals és el prototip dels nous instruments que promouen els intercanvis universals.¹³ Més endavant, el segle xviii va il·lustrar a la pràctica —tant com en anàlisis teòriques— els beneficis de la llibertat de comerç.

Durant el que Bénichi anomena la segona onada de la globalització, entre el 1840 i el 1914, el volum del comerç mundial va multiplicar-se per set. Avui en dia es parla molt del concepte «Amèrica-món». En canvi, l'expressió «Europa-món» és la que més convindria per a les dues primeres globalitzacions, si tenim en compte la quantitat de capital, tècnica, llengües i homes que Europa va estendre per tots els continents. Bàsicament, era el motor central d'una circulació mundial de mercaderies, habilitats, ciències, tècniques i idees. En canvi, a partir del 1919, passada la catàstrofe de la Gran Guerra, i malgrat el restabliment de la pau, l'Europa arruïnada recula i es replega sobre si mateixa. S'ha acabat la seva supremacia i, a més, es divideix: els països europeus es tanquen en si mateixos. Mentrestant, a l'altre costat de l'Atlàntic, els Estats Units, l'Argentina i el Brasil, terres immenses tradicionalment obertes als immigrants i als productes estrangers, també s'aïllen, formant barricades autònomes. El comerç internacional s'enfonsa, els capitals no poden circular, s'institueix el control dels canvis i es vol fixar per

decret el curs de les monedes. De manera que, per tot el planeta, la via econòmica s'estanca i, comptat i debatut, comença a assemblar-se al que els actuals adversaris de la globalització volen per a la humanitat. Els resultats no es van fer esperar: la crisi del 1929, que va durar deu anys, desenes de milions d'aturats, la pujada al poder de règims dictatorials o totalitaris en certs països, i una caiguda generalitzada del nivell de vida. (França, per exemple, no tornarà a tenir la renda per càpita del 1914 fins al començament dels anys cinquanta). I com a culminació d'aquest brillant seguit d'èxits, esclata la Segona Guerra Mundial, de la qual Europa no tan sols sortirà destrossada materialment i econòmica, sinó apartada, de manera definitiva, del rang de les «grans potències».

Encara que sàpiga greu als «ciutadans» manifestants de Gènova o de Davos, no és pas estrany que el 1945 la «comunitat internacional», com se l'anomenaria més endavant, tragués lliçons dels seus errors, per una vegada, i quedés escarmentada de girar l'esquena a la globalització, com havia fet en el quart del segle precedent. Des del 1941, en plena guerra, els Estats Units van incloure l'alliberament del comerç mundial en la Carta Atlàntica, signada el 14 d'agost de 1941 per Churchill i Roosevelt. El 1944, Morgenthau, secretari d'Estat del Tresor (ministre d'economia i finances) de Roosevelt, anunciava d'aquesta manera la doctrina que havia de servir de guia per al futur: «Cal evitar pràctiques perniciososes del passat: la cursa de devaluacions, l'augment de les barreres duaneres i el control dels canvis, pràctiques amb les quals els governs han intentat debades de contenir l'activitat econòmica dins les pròpies fronteres. Són aquests els mètodes que han causat la depressió econòmica i la guerra.»

Així és com va començar la «tercera ona-

da» de la globalització, on encara som ara, i que no ha parat de créixer des del final de la guerra.

Els trets capitalistes d'aquesta tercera fase s'han definit millor després de l'enfonçament dels comunismes. Des d'aleshores, la globalització s'ha caracteritzat per una coloració bàsicament americana, ja que, com s'admet de manera general, Amèrica va sortir de la guerra de 1939-1945 com la primera potència capitalista del món, i de la fallida socialista de 1980-1990, com l'única superpotència econòmica. Que aquesta tercera globalització tingui, en conseqüència, un caràcter més capitalista que les dues anteriors, és a dir, que es degui molt més a l'acció de les empreses privades que a la dels estats, no ha d'estranyar tant. Perquè fins i tot en els països on el comunisme *polític* va provar de prolongar artificialment la seva existència, els governs supervivents es van esforçar tant com van poder per desempallegar-se del socialisme econòmic, a base de privatitzacions, crides a inversions estrangeres i liberalització d'intercanvis i acords comercials transfronterers. Només Cuba i Corea del Nord s'aferraren al col·lectivisme totalitari, i el seu exemple ens estalvia qualsevol comentari.

Que l'economia del final del segle xx i començament del segle xxi sigui globalitzada, capitalista i, alhora, tingui accent americà no és l'expressió de cap mena d'«arrogància». No és ni el resultat d'una elecció, sinó de la coincidència feliç de tres sèries de fets, certificats com correspon, que hem d'agrair al determinisme històric.

Primer, els daltabaixos econòmics i polítics ocasionats per l'experiència de les economies tancades, sobretot a Europa, en el període d'entreguerres. Segon, la demostració definitiva —i àmpliament acceptada— de la incapacitat del socialisme per fer funcionar cap tipus d'economia, per petita

que sigui. I tercer, l'afebliment europeu, per culpa de les aberracions acumulades al llarg de la primera meitat del segle xx. Afebliment que implicava, per contrast i de manera mecànica, per dir-ho d'alguna manera, l'ascens dels Estats Units.

No obstant això, la superioritat americana no és només un fenomen relatiu, en comparació del retrocés europeu: ha de venir, per força, de factors intrínsecs de la mateixa societat americana. De fet, s'ha mantingut malgrat la remuntada econòmica de l'Europa democràtica després de la guerra i de la constitució i la consolidació de la UE. En teoria, l'Europa unida hauria de tenir la talla per fer contrapès als Estats Units. Però si encara no ho ha aconseguit no és pas per falta de recursos materials i humans, sinó per culpa de no saber utilitzar-los bé. Ras i curt, no té prou capacitat d'invençió, ni eficàcia, criteri organitzatiu i rapidesa per adaptar-se als canvis i innovar. Hi ha massa prejudicis ideològics que la inhibeixen. Per això, tot i els èxits, Europa continua vivint sota influència americana. El seu creixement arribava amb retard, en ple auge de l'economia americana; i recula ràpid quan els Estats Units entren en recessió, com al començament del 2001.

La globalització és nociva pel sol fet que, avui dia, es confon amb un procés d'americanització? Hem d'ignorar l'èxit que suposa que, entre el 1948 i el 1998, la producció mundial s'hagi multiplicat per sis i el volum de les exportacions de mercaderies per disset?¹⁴ Hem de deixar de banda les inversions directes a l'estranger, motor per al desenvolupament dels països menys avançats, perquè la majoria de les inversions siguin americanes? El que passa als països menys avançats —ho repeteixo— és més aviat una insuficiència de globalització, perquè la d'ara s'ha posat en pràctica de manera molt parcial i la gran majoria dels

intercanvis i les inversions es fan entre la UE, els Estats Units, Àsia i els països del Pacífic Oest.

Els contestataris antiglobalitzadors van esforçar-se debades destrossant-ho tot a Seattle i a Niça, i no es veu gaire per enlloc quina solució poden aportar per substituir la globalització liberal en curs. O és que volen tornar al socialisme tercermundista que, durant uns quants decennis, ha enfonsat el continent africà, per exemple, portant-lo de la semipobresa a la misèria més completa?

D'altra banda, és difícil analitzar amb exactitud tant la por que tenen molts països de veure la pròpia «identitat» ofegada en la uniformització americana com el combat que planteja Europa per preservar la seva «diversitat cultural», perquè es fonamenten en una visió heterogènia de gèneres, nivells i activitats. S'hi barreja un poti-poti de coses molt diverses com ara l'ansia per conservar la llengua pròpia contra la universalització de l'anglès, la reprovaçió de les hamburgueses dels McDonald's i la roba juvenil, el temor per l'èxit comercial de les pel·lícules i les sèries de televisió de Hollywood o l'amaror per la fertilitat científica de les universitats americanes. Però l'obsessió es queda en això, i no acostuma a afavorir la lucidesa, sobretot a Europa: t'aboca a imputar a un «imperialisme» calculat el que ha estat conseqüència d'una convergència d'evolucions històriques que, sovint —les vegades més importants—, són fruit dels errors comesos per les presumptes «víctimes» d'aquest imperialisme.

Hubert Védrine, estret col·laborador i conseller del president François Mitterrand durant catorze anys, portaveu i després secretari general de la Presidència de la República i, encara, ministre d'Afers Estrangers del govern de Jospin, entre el 1997 i el 2002, va escriure en el seu llibre *Les Mondes de François Mitterrand*: «La primera carac-

terística dels Estats Units, que explica la seva política exterior, és que des del seu naixement es consideren com una nació escollida, encarregada d'il·luminar la resta del món». ¹⁵

El primer que sobta d'aquesta frase del ministre, l'evidència immediata que se'n desprèn, és la perfecta adequació amb què podem aplicar-la a França. Els autors americans que el mateix Védrine cita per recolzar la seva tesi tenen gairebé tots el seu equivalent literal en els tòpics del narcisisme politicocultural francès. Quan retreu a Thomas Jefferson aquesta «afirmació peremptòria» (és el terme que utilitza ell): «Els Estats Units són l'imperi de la llibertat», perquè no pensa en aquesta altra afirmació, igual de peremptòria, que la nostra premsa i els nostres polítics repeteixen mil cops al dia: «França és la pàtria dels drets humans»? I quan l'antic conseller diplomàtic de François Mitterrand denuncia la «concepció hegemònica» que delata la següent declaració d'Ezra Hiles, del 1800 si fa o no fa: «Les naus portaran la bandera americana per tot el món», qualsevol francès amb una mica de curiositat per la història recorda la brillantíssima i celebèrrima exclamació de Lamartine, durant la revolució del 1848, quan el poeta convertit en polític celebrava «la bandera tricolor que ha fet la volta al món». ¹⁶ I en fi, seria fàcil aplegar les cites del general De Gaulle explicant que «el món sencer té els ulls fixats en França». ¹⁷

Aquestes hipòtesis megalòmanes, que ens semblen tan ridícules a l'estranger, no pertanyen únicament al passat. Al juliol del 2001, Lionel Jospin insisteix en la globalització en adreçar-se al personal de la «xarxa de cooperació cultural francesa», reunits al Ministeri d'Afers Estrangers: «Vosaltres formeu, des d'ara —els va dir— una xarxa pública d'influència i solidaritat de dimensions

mundials: és una carta decisiva amb vista al que es juga el nostre país amb la globalització.» ¹⁸ Però darrere la incongruència evident d'aquests propòsits (lluitar contra la globalització... per la globalització), s'hi amaga un pensament coherent, de fet: el que cal oposar a la globalització liberal és la nostra globalització. Per eliminar aquesta globalització a l'americana, Lionel Jospin proposa a la nostra xarxa internacional de cooperació cultural que promogui una globalització a la francesa, antiliberal, és a dir, treballant per «l'afirmació dels estats contra les desbocades lleis del mercat». No és la globalització en si mateixa la que és dolenta, sinó la globalització a l'americana. Que un país senti una vocació universal i la proclami no és reprobable, el que mereix els impropis és que el país sigui els Estats Units en comptes de França, que, en conseqüència, hauria de reemplaçar Amèrica al capdavant de la globalització.

Vet aquí la lliçó que treu Hubert Védrine de l'anàlisi de la situació, que li fa emetre, en la mateixa reunió, un diagnòstic optimista per al futur del projecte: «Després d'haver aparegut l'amenaça d'un anivellament abusiu [llegiu-hi americà, és clar] França torna a tenir bones cartes.» D'altra banda, uns quants mesos abans, el ministre d'Afers Estrangers va afegir a la llista de les seves obres un nou llibre titulat *Les Cartes de la France*, precisament. Hi desenvolupa, com Jospin, la idea que l'opressió de la «hiperpotència» americana ha reanimat l'impuls de la missió i la vocació universalistes de França, per dir-ho d'alguna manera, que són les d'oposar la pròpia forma de globalització a la dels Estats Units.

És la idea fixa de la globalització destructiva la que és falsa. En la realitat, fos quina fos la influència d'una cultura —grega en l'antiguitat, italiana al segle XVI, francesa al segle XVIII, etc.—, mai cap no ha fet desapa-

rèixer les altres, al contrari: sovint n'ha estimulat l'originalitat.

Entenguem-nos. És indiscutible que després d'uns quants anys de preponderància mundial dels Estats Units, la resta de països es troben amb problemes inèdits, en tots els camps, i el cultural no és el menys important, ja hi tornaré. Aquesta preponderància, però, és el producte d'un procés històric desplegat fa gairebé un segle. Cal analitzar-ne els elements constitutius per poder encarar-se de manera racional amb la nova situació i així, alhora, treure partit del que ens aporta de positiu i corregir-ne els excessos quan sembli que perjudica una gestió equilibrada i equitativa dels afers mundials. Però el ressentiment que empeny a combatre qualsevol solució, encara que sigui bona, només perquè és d'origen o de caràcter americà, no farà sinó afeblir encara més el país que agafi l'americanofòbia com a única guia. El qui pateixi una repulsió tan irracional reduirà la seva eficàcia i es guanyarà l'antipatia de molts altres països que no tenen res d'americans, i encara menys d'americanòfils.

Meditant els motius que van deixar desemparada la candidatura de París com a seu dels Jocs Olímpics del 2008, Jacques Julliard va escriure amb franquesa i clarividència: «A Moscou, ens van abandonar els nostres companys europeus, els nostres «amics» àrabs i la nostra clientela africana. Voleu que us digui la veritat, sense disfressar tot el que la classe política s'esforça a amagar-vos? La veritat és que França s'ha convertit en un dels països menys populars del planeta. Ja he parlat de la seva arrogància i la seva vanitat, ara caldria afegir-hi aquesta pretensió dels nostres governats de donar lliçons a tothom.»¹⁹

«Tothom» no és ben bé la fórmula exacta. Nosaltno no donem lliçons ni a Saddam Hussein, ni a Gaddafi, ni a Kim Jong Il, ni a Fidel Castro, ni a Robert Mugabe, ni als imams de la República Islàmica de l'Iran, ni

als dirigents xinesos i vietnamites. Ens reservem les amonestacions i el menyspreu per a les democràcies: per als austríacs, per als italians, per a Margaret Thatcher, per a Ronald Reagan, per a George W. Bush, per a Silvio Berlusconi i fins i tot per a un Tony Blair massa poc hostil al capitalisme. L'adversari principal dels antiglobalitzadors és l'economia liberal, no la dictadura.

Tampoc no ho és la pobresa, per més que la facin servir en els seus eslògans. El que els importa no és eradicar la pobresa, sinó fer creure que és culpa del liberalisme i la globalització.

Si hi ha un axioma acceptat universalment, incloent-hi els partidaris de la globalització, és que «la distància entre pobres i rics augmenta» i que «els pobres són cada vegada més pobres i els rics cada vegada més rics.».

Hi objecto, d'entrada, que les dues màximes no són sinònimes. És un error elemental de lògica utilitzar-les indistintament, com si fossin intercanviables. Tant entre les societats com entre els individus d'una mateixa societat, la distància entre rics i pobres pot engrandir-se, i tot i això el nivell de vida dels pobres pot pujar. Si una societat industrial desenvolupada, en deu anys, fa créixer la renda per càpita anual de 20.000 a 30.000 dòlars, és a dir, un augment d'un terç; i si, al mateix moment, la renda per càpita d'un habitant d'una societat menys avançada progressa en la mateixa proporció i, per exemple, passa de 3.000 a 4.500 dòlars, la distància entre les dues societats s'haurà fet més gran. Era de 17.000 dòlars i des d'ara és de 25.500. La desigualtat haurà crescut, efectivament. Però el nivell de vida de la societat més pobre també ha millorat, cosa que els seus habitants aprecien moltíssim.

D'on ve la confusió constant entre les dues idees? Sens dubte, de l'efecte d'una

doble pressió: d'una banda, dels interessos dels dirigents dels països menys avançats per aconseguir que els augmentin les ajudes, i de l'altra de la propaganda dels ideòlegs dels països més avançats, que pretén fer del liberalisme i la globalització els culpables d'un pretès agreujament continu de tota la pobresa del planeta.

Malgrat tot, hi ha documentació abundant, basada en dades serioses recollides durant cinquanta anys, que permet verificar que en els països que formen el que ja llavors s'anomenava el Tercer Món ha tingut lloc un triple augment: de la renda per càpita, de la població i de l'esperança de vida. Aquesta última ha augmentat més del doble en el conjunt de països menys avançats durant la segona meitat del segle xx. A l'Índia, per exemple, durant aquest període, la producció de productes alimentaris s'ha multiplicat per deu, cosa que ha permès la desaparició de l'escassetat massiva, molt freqüent anys abans.²⁰ Això encara no és suficient per impedir que una gran part de la població Índia (que s'ha quadruplicat en aquest lapse de temps) visqui en un nivell inacceptable de pobresa; però les grans escassetats d'antany han desaparegut i la pobresa no para de reduir-se, contràriament als clixés que es fan córrer. De totes maneres, el millor sistema perquè continuï reduint-se no és escanyar la globalització liberal, que ha donat proves dels seus beneficis.²¹ A l'Amèrica Llatina, del 1950 al 1985, la renda per càpita real per habitant en dòlars constants (valor del 1975) s'ha doblat i ha passat d'uns 1.000 dòlars a una mica més de 2.000, el nivell que tenia l'Europa Occidental cap al 1950. El 1985, Mèxic estava més amunt en el rànquing mundial de rendes per càpita que Itàlia el 1960. Durant els cinc dècennis anteriors, l'Amèrica Llatina en conjunt ha progressat entorn del 5% cada any. Cap país europeu no ha tingut un

ritme mitjà de creixement tan sostingut.²² Aquestes xifres demostren fins a quin punt les cançons sobre «la pobresa que no para d'agreujar-se» les inspira la ignorància o la mala fe. La pobresa que persisteix, les fallides repetides de les finances públiques, la inflació i les fugides de capital no són fruit d'un subdesenvolupament fonamental que serà creixent, sinó més aviat de la incompetència i la corrupció dels dirigents, la malversació de l'ajuda internacional i la subsistència d'un sector públic ruïnós i ineficaç.

Aquesta trista constatació encara es fa més patent a l'Àfrica, l'únic continent del Tercer Món on ha tingut lloc un autèntic procés de pauperització absoluta, no tan sols un augment de la distància amb els països rics. Però aquest empobriment no es produeix per causes econòmiques, sinó polítiques.

El que ha destruït les economies africanes, o el que n'ha travat el desenvolupament, són molt més l'estatització i el socialisme que no el mercat i el capitalisme. La gran majoria de països africans, és a dir, les elits africanes educades a Europa que es van convertir en les classes polítiques després dels processos d'independència, van adoptar els sistemes soviètic o xinès. D'aquesta manera es van arrogar el poder absolut i els mecanismes per a l'enriquiment personal. Concretament, d'Algèria a Tanzània, van plagiar del comunisme la recepta infal·lible de la ruïna de l'agricultura: d'entrada la col·lectivització de la terra i la creació de «cooperatives» improductives. No vull estendre'm més sobre aquest punt, que ja he tractat moltes altres vegades en diversos llibres, recolzat amb xifres,²³ i que experts més competents que no pas jo han sabut il·lustrar molt millor del que sóc capaç de fer. Demostracions inútils, per desgràcia, perquè els falsos amics del

Tercer Món no volen de cap manera que els pobres s'atipin. Només volen imputar al capitalisme una misèria que, sobretot a l'Àfrica, és filla del socialisme.

Però a més dels plagis suïcides dels kolxozos soviètics, per les nomenclatures africanes, i del pillatge descarat, tant dels recursos interns com de l'ajuda exterior, per les oligarquies locals, la principal —si no única— explicació de la caiguda de la població africana en la indigència es troba en les continuades guerres civils i entre estats veïns, les guerres de religió, els exterminis ètnics, el racisme intertribal, les massacres i els genocidis. Les guerres civils que han provocat l'extermini i la fam de milions de refugiats a la República «Democràtica» del Congo, a partir del 1997, en són un exemple ben clar, però no l'únic, per desgràcia. Caldria fer arribar als contestataris antiglobalitzadors uns quants milers d'exemplars de l'obra mestra de l'escriptor polonès Ryszard Kapuscinski, *Èbène*,²⁴ una descripció patèticament superba d'aquesta misèria africana provocada pels mateixos africans, però també un diagnòstic dels motius. Kapuscinski ha recorregut el continent durant uns quants anys, però els pseudorevolucionaris rics de Seattle o Göteborg no volen conèixer les veritables raons del cataclisme africà i procuren evitar-ho. No es preocupen gens per posar-hi remei. En tenen prou creient i fent creure que la culpa és de la globalització liberal.

Un dels seus càntics preferits és una crida a la ritual «anul·lació del deute exterior del Tercer Món». El Papa dirigeix el cor i les classes polítiques de tot arreu entonen el refrany. Ara bé, quan es parla de deute, es parla de diners que prèviament es van abonar al pidolaire. Només s'està obligat a tornar el que abans s'ha cobrat. Però on han anat a parar les quantitats deixades, per no parlar de les simples donacions que no

eren préstecs? Qui i com les han utilitzat? Que n'ha fet Didier Ratsiraka, a Madagascar, dels milions de francs que ha rebut i que l'afamat poble malgaix no ha olat mai? Vet aquí un deute que François Mitterrand va anul·lar el 1990, de manera que els contribuents francesos han pagat les medalles d'un dictador que podríem acusar, com a mínim, d'incúria, si no de coses pitjors. Acord commovedor entre dues repúbliques bananeres! Els periodistes d'investigació farien bé de buscar a Suïssa, o en altres indrets, el rastre dels milions de dòlars que va robar el dictador nigerià Sani Abacha, mort (assassinat?) el 1998. De què serviria anul·lar el deute de Robert Mugabe, que és el típic «president dictador» que ha falsejat totes les eleccions i, en vint anys, ha aconseguit convertir un dels països més fèrtils d'Àfrica en una terra desolada?

Una altra de les cantarelles antiliberals fa ressonar l'exigència d'un «Pla Marshall per a l'Àfrica». És un clíxé que retorna un cop i un altre. Vet aquí un detall que molesta: de plans Marshall per a l'Àfrica n'hi ha hagut uns quants, els darrers quaranta anys, sense cap mena de resultat. Podríem dir que l'Àfrica ha gaudit d'un «Pla Marshall permanent».²⁵ Des del 1960 fins al 2000, ha rebut crèdits (que no s'han tornat, és clar!) i ajudes per un valor, per habitant, *quatre* vegades més gran que la quantitat destinada a l'Amèrica Llatina o a l'Àsia. Com és que aquests altres continents han aconseguit arrencar i l'Àfrica no?

El que els antiliberals no volen reconèixer, per un costat, és que la majoria dels pobles que considerem menys avançats, en general, avancen; i per l'altre, que és a plagues polítiques internes, sobretot, que cal atribuir el seu infortuni, i no tan sols a factors econòmics mundials. Però deixant de banda l'excepció africana, el conjunt de països pobres ho és menys avui que fa mig segle. O si-

gui que, globalment, la globalització ha estat positiva. Però és inútil acumular proves i xifres que ho demostrin, perquè la bona fe no pot fer res contra la mala fe: qualsevol plantejament que intenti explicar l'evidència dels progressos econòmics que ha aportat el capitalisme i el lliure canvi, o que es dediqui a repartir responsabilitats, entre els governs locals, per les regressions i les escassetats dels seus països, aixeca un tornado d'indignació virtuosa.

Així, l'any 2000, l'economista Albert Merlin va rebre crítiques molt àcides després de publicar un article, en *Les Échos*,²⁶ on resumia i comentava un informe del Banc Mundial que havia passat completament inadvertit.²⁷ I amb raó! L'informe, obra de dos economistes de reconeguda competència, David Dollar i Aart Krav, va contra el dogma que diu que la globalització engendrarà pobresa. De fet, proven el contrari gràcies a una retrospectiva minuciosa que abraça quaranta anys i cent vint-i-cinc països. Segons les seves dades, el creixement de la renda als països més pobres, els que són al nivell més baix de l'escala, és el mateix, a llarg termini i en percentatge, que el de la resta de països del món.

I l'efecte benèfic del creixement general dels països pobres durant els últims cinc anys del segle xx, els de més globalització, no s'ha afeblit. És a dir, que la llibertat d'intercanvis i de mercat són una influència positiva per a les rendes dels països pobres. De manera que quan la renda mitjana per habitant augmenta l'1% en tot el planeta, la dels països més pobres augmenta en la mateixa proporció. És el que Dollar i Krav anomenen la llei del «one to one». Així que Albert Merlin podia concloure: «Aquesta demostració és suficient (o hauria de ser-ho) per desmuntar les tesis habituals sobre la pobresa creixent i els horrors del lliure canvi.»

Alguns diran que els economistes s'equivoquen sovint. Es cert, però els economistes s'equivoquen —i no són els únics!— en les seves previsions. Ara bé, en el seu informe, el Banc Mundial no fa previsions, sinó que descriu, fa una classe d'història.

Si algú va equivocar-se del tot en les seves previsions va ser el «pare de l'ecologia francesa» i del Tercer Món, René Dumont, tan aplaudit al juliol del 2001, quan va morir. En molts dels articles que es van dedicar a repassar la seva obra i les seves accions, tothom va lloar-lo molt per haver «previst», cap al 1960, que l'augment dels recursos alimentaris del planeta no podria seguir el creixement demogràfic. Aquesta «previsió» de Dumont no era gaire original: era la continuació de la vella tesi exposada per Malthus el 1798 a *Un assaig sobre el principi de població*.²⁸ Aquesta teoria ja havia resultat errònia en el cas de Malthus i va quedar ridiculitzada, en el de Dumont. L'«Informe mundial sobre el desenvolupament humà» (de l'any 2001) demostra que l'aportació calòrica diària per habitant en els països en vies de desenvolupament ha augmentat un quart entre el 1970 i el 1997, mentre que la població s'ha doblat o triplicat en la majoria d'aquests països! Amb una sola excepció: l'Àfrica, però per raons que no tenen res a veure amb l'economia, com ja he explicat.

En l'art de manipular els termes sense haver-los entès o, almenys, sense explicar-ne el significat, l'expressió «llindar de pobresa» ocupa un lloc destacat. No hi ha diari imprès, ni ràdio o televisió, on no t'etzbin percentatges espantosos sobre la població de tal país, o de tot el planeta, «que viu per sota del llindar de pobresa», però el cert és que ningú no t'explica mai la definició científica d'aquest famós llindar.

El llindar de pobresa es calcula a partir de la renda mediana de cada país (no mitjana, sinó mediana). O sigui, que s'agafa la renda

que hi ha just al mig de l'escala, com a frontissa, i es traça una línia que divideixi en dues parts més la meitat de sota. Doncs bé, es consideren pobres les famílies de cada país que tenen la renda en aquest quart inferior de l'escala. És evident, per tant, que el «pobre» no té el mateix nivell de vida en un país molt ric, on la renda mitjana és molt alta, que en un país molt pobre, ni tampoc si es calcula tenint en compte la mitjana de rendes. Un «pobre» americà o suec seria un nabab al Nepal; i sense necessitat d'anar fins a l'Himàlaia, i per esmentar països més que desenvolupats, encara que no siguin dels més rics, és fàcil adonar-se que un pobre americà d'ara (que guanyi uns vuit mil dòlars a l'any) té una renda similar a la renda mitjana, corresponent a un benestar decent, a Portugal o a Grècia. De fet, el «pobre» americà fins i tot té una renda *superior*, ja que, en estar «per sota del llindar de pobresa», té accés instantani a indemnitzacions i altres avantatges del *Welfare*. Quantes proclamacions errònies s'han fet en nom d'aquest concepte que s'estén cada vegada més, com més nebulós es toma el «llindar de pobresa»!

En escampar la mentida segons la qual la globalització empobriria els més pobres, els «ciutadans» contestataris obeïen a una doble passió. Per una banda, la passió anti-americana, que ve dels temps de la Guerra Freda. I fins i tot d'abans; per l'altra, la tradicional passió antiliberal de les esquerres. És la manera com una massa flotant de centenars de milers de manifestants compensa la seva frustració per haver vist fracassar tots els socialismes i totes les revolucions. Aquests «revolucionaris sense revolució»²⁹ no tenen cap programa intel·ligible que pugui reemplaçar la globalització. La seva retòrica ni tan sols té la coherència artificial de les ideologies totalitàries d'abans. Bramant eslògans creuen que pensen.

Devastant ciutats i provant d'impedir les reunions internacionals creuen que actuen.

L'odi cap a la civilització liberal, deia, és, de llarg, la clau de l'obsessió antiamericana i ve de lluny. L'any 1944, Hubert Beuve-Méry, futur fundador i director de *Le Monde*, va escriure: «Els americans són un veritable perill per a França. Un perill ben diferent del que representen els alemanys o del que, arribat el cas, podrien significar els russos... Els americans poden impedir-nos de fer una revolució necessària i el seu materialisme no té ni la grandesa tràgica del materialisme dels totalitarismes. Tot i que conserven un autèntic culte a la idea de Llibertat, no senten la necessitat d'alliberar-se de les servituds que comporta el seu capitalisme.»³⁰

Per formular una opinió com aquesta en un moment en què el desembarcament aliat encara podia fracassar i la potència nazi, tot i que ja estava molt tocada, encara esclavitzava Europa, i en què ja se sabia què era l'estalinisme, cal una jerarquia de valors i perills que situï l'amenaça liberal a dalt de tot.

1. Festes nocturnes, generalment clandestines, en què es balla música *techno*. (N. del T.)
2. *Le Point*, 27 de juliol de 2001, article de D. Dunglas, corresponsal d'aquest diari a Itàlia.
3. *International Herald Tribune*, 18 de juliol de 2001, informe Reuters.
4. *International Herald Tribune*, 23 de juliol de 2001.
5. *Ibid.*, 18 de juliol de 2001.
6. *Le Figaro*, 10 de juliol de 2001.
7. Edició del 24 de juliol de 2001.
8. «Les racines de la contestation mondial» [Les arrels de la contestació global], *L'Express*, 26 de juliol de 2001.
9. Edició de l'1 de febrer de 2001.
10. *Le Figaro*, 24 de juliol de 2001.
11. La paraula és de Jean Daniel: «Gênes, le sens d'une victoire» [Gènova, el significat d'una victòria], *Le Nouvel Observateur*, 26 de juliol de 2001.
12. Régis Bénichi, «La mondialisation a une histoire» [La globalització té una història], revista *L'Histoire*, núm. 254, maig del 2001.
13. Sobre la potència econòmica holandesa del segle XVII, vegeu l'obra magistral de Simon Schama, *The embarrassment of riches* [La vergonya dels rics], Nova York, 1987.
14. Régis Bénichi, article citat.
15. Fayard, 1996, cap. IV.
16. Recordem la cita exacta. El 24 de febrer de 1848, a l'Ajuntament, adreçant-se als socialistes que volen adoptar la bandera vermella com a emblema de la II República, Lamartine respon: «La bandera vermella que ens porteu només ha fet la volta al Camp de Mart, arrossegant-se en la sang del poble els anys 1791 i 1793, mentre que la bandera tricolor ha fet la volta al món portant el nom, la glòria i la llibertat de la pàtria.» Per emotiva que fos, la grandesa de la llegenda no deixa de manifestar la convicció d'una legitimitat «globalitzadora» de França, guia suprema de la resta de nacions.
17. Sobre aquest tema, vegeu el meu llibre *Le Style du Général* [L'estil del general], Juillard, 1959; reedició a Complexe, 1988.
18. *Le Monde*, 25 de juliol de 2001.
19. Jacques Juillard, «Sur une déculotée» [Com quedar-se en calçotets], *Le Nouvel Observateur*, 19 de juliol de 2001. Cal recordar que la reunió del COI per escollir la seu del Jocs del 2008 va fer-se a Moscou.
20. Vegeu Guy Sorman, *Le Génie de l'Inde* [El geni de l'Índia], Fayard, 2000.
21. Vegeu Jean-Claude Chesnais, *La revanche du tiers monde* [La venjança del Tercer Món], Robert Laffont, 1987.
22. Denis-Clair Lambert, 19 *Amériques latines, déclin et décollages* [Dinou Amèriques Llatines: ocasos i arrencades], Economica, 1985.
23. Sobre aquest tema hi ha bastants articles en el meu recull *Fin du siècle des ombres* [Fi de segle ombrívol], Fayard, 1999. Però tots els meus llibres entre *Ni Marx ni Jésus* (1970) i *Regain démocratique* (Revifalla democràtica) (1992), passant per *La Tentation totalitaire* [La temptació totalitària] (1976) tenen capítols que tracten aquesta qüestió.
24. Publicat en castellà per Salvat Editores (2002) i Editorial Anagrama (2003), amb la mateixa traducció d'Agata Orzeszek: *Ébano*.
25. L'expressió és d'Yves Plattard, que va ser ambaixador francès en diversos països africans.
26. El 20 de setembre de 2000.
27. Tret de *The Economist*.
28. Publicat en català per Edicions 62 (1985).
29. Vegeu André Thirion, *Révolutionnaires sans révolution*, memòries, Robert Laffont, 1972.
30. Vegeu *Réflexions politiques 1932-1951*

Rèquiem*

John Kenneth Galbraith

Sempre s'espera que els llibres d'aquestes característiques tinguin un final feliç. Una vegada que es pren consciència del que està malament, les forces correctores de la democràcia es posen en marxa. I potser ja ho estarien si es tractés d'una democràcia plena, una democràcia que inclogués els interessos i els vots de tots els ciutadans. Els que avui no formen part de la majoria satisfeta acudirien, o, més exactament, podria aconseguir-se que acudissin, per a defensar els seus propis interessos i amb ells l'interès públic més general i segur. Però per desgràcia parlem aquí d'una democràcia dels que senten menys urgència de corregir el que està malament, dels que estan més o menys aïllats per la comoditat a curt termini d'allò que podria anar malament.

Hi ha un motiu especial aquí per a la tristesa —per a un final trist— perquè el que és necessari salvar i protegir, assegurar contra el sofriment i altres futures conseqüències desagradables, no és fosc en absolut. I tampoc resultaria desagradable l'acció resultant. Seria un desafiament per a l'esperit actual de satisfacció, amb la seva furiosa oposició a qualsevol intrusió, però es conso-

lidaria, a llarg termini, la sensació general de seguretat en el benestar. Un element bàsic per a aquesta major seguretat a llarg termini és el caràcter de la moderna economia industrial.

En les dècades transcorregudes des de la Segona Guerra Mundial als Estats Units, a Europa occidental i al Japó, als països de les costes del Pacífic i a d'altres llocs, l'economia moderna, amb la seva combinació d'incertius de mercat i d'intervenció pública, ha demostrat un vigor excepcional. No és factible suposar que això sigui conseqüència només de les directrius excepcionalment clarividents dels encarregats de la seva gestió. La meravella de l'economia mixta moderna és el potencial de la seva força interior i la capacitat que té, sovint, per a superar la incapacitat, l'error, la indiferència o la greu ignorància d'aquells als quals es considera responsables del seu funcionament. Però no del tot. Com revela el cas de l'economia nord-americana, si la política negligent o aberrant suficientment poderosa, el resultat pot ser visiblement negatiu. Així ha estat en aquests últims anys. Però això no significa que no hi hagi res espe-

*Capítol 15 de *La Cultura de la Satisfacció*, Ariel: Barcelona, 1994. Pàgines 179-188

cialment subtil en el que faria falta per a remeiar-lo, per a aconseguir una millora. És inevitable un major atac a la satisfacció a curt termini; la naturalesa d'aquest atac i del remei eficaç és absolutament evident. Els economistes tenen per costum invocar allò subtil, incomprensible fins i tot, per a demostrar una saviesa i una competència més profundes; o invoquen una dificultat greu que desafia oportunament l'acció correctiva. Ningú hauria de deixar-se enganyar.

L'exigència bàsica no pot eludir-se: gairebé qualsevol acció que pogués remeiar i tranquil·litzar suposa la relació entre el ciutadà i l'Estat. En el món comunista, durant els anys anteriors al seu enfonsament, va haver-hi fortes resistències a fer concessions al mercat per considerar-les concessions al capitalisme; estaven en contradicció, no ho oblidem, amb els principis acceptats del socialisme. No obstant això, era gairebé segur que amb aquestes concessions, sobretot en el món dels béns i serveis de consum i en el de l'agricultura —activitat econòmica que escapa a l'àmbit i a la capacitat del sistema dirigit— el comunisme-amb-socialisme podria haver-se salvat. El mateix succeeix ara, d'una forma perversa, amb el capitalisme modern. Malgrat que la intervenció de l'Estat en un front ampli i variat va salvar una vegada el capitalisme, avui hi ha oposició a la intervenció pública indispensable per a garantir un futur econòmicament pròsper i socialment pacífic. La dialèctica de l'economia capitalista moderna, o més exactament l'economia mixta moderna, competeix, gairebé exclusivament, al paper del govern. En la dialèctica això és predominantment ideològic; en la seva manifestació quotidiana és summament pragmàtic. I, vam repetir, cap subtilesa oculta l'actitud i les accions necessàries.

Però en res ha tingut tant èxit la cultura

de la satisfacció com en acomodar l'actitud acceptada cap a l'Estat. En alguns sectors ja indicats —les forces armades, la provisió d'armes d'alta tecnologia— s'aprova, per descomptat, la intervenció de l'Estat. En la direcció de la política exterior, real i retòrica, la provisió de fons per a les pensions i l'auxili a les institucions financeres en fallida, es considera pertinent. Però quan es tracta de regulacions per a prevenir les tendències socialment nocives o autodestructives del sistema, o per a socórrer els pobres, la intervenció de l'Estat es considera profundament impròpia i greument contraproduent. Als funcionaris públics dedicats a aquestes tasques, sovint se'ls considera buròcrates, irresponsables, incompetents, aprofitats o fins i tot corruptes i, per descomptat, ineficaços. I existeix, per desgràcia, la possibilitat que aquesta incapacitat es derivi, en cert grau, d'aquesta actitud condicionada. Si es predica als quatre vents que els funcionaris públics són ineptes i incompetents, és molt probable que acabin sent-ho. Els que compleixen bé amb el seu deure són aquells als quals s'enalteix per aconseguir-ho correctament. Si això és així, el primer que fa falta per a corregir la situació actual és convenir en què la intervenció de l'Estat és igual d'important i necessària quan serveix als satisfets que quan serveix als exclosos. Les distincions actuals quant a la competència pública serveixen massa descaradament als objectius de la fugida a curt termini.

Un canvi de política adequat ha de començar pel control general o macroeconòmic de l'economia. Tothom està d'acord que l'economia necessita una orientació pública; aquest és el llegat de la gran revolució que va portar John Maynard Keynes. L'estabilitat econòmica, el creixement, l'ocupació i el control de la inflació ja no poden deixar-se ni en mans de Déu ni del

laisser faire. Però la regulació necessària es realitza avui gairebé exclusivament per mitjà de la manipulació de les taxes d'interès per a controlar el flux de la demanda procedent de la inversió empresarial i del préstec al consumidor. Unes taxes d'interès més baixes estimulen la producció i l'ocupació; taxes més altes frenen la inflació.

És ineludible que la regulació macroeconòmica s'exerceixi en una mesura substancial mitjançant el pressupost públic, no per mitjà de la política monetària com fins ara, perquè això és profundament lesiu per a la productivitat industrial i la inversió a llarg termini. Quan hi ha perill d'inflació, el fre primari no hauria d'exercir-se sobre el préstec per a la inversió productiva sinó sobre el consum privat mitjançant pressió fiscal, i hauria d'ajornar-se la despesa pública, quan no fos socialment perjudicial. No es posarien així en perill la inversió i els guanys resultants en productivitat industrial a favor de l'estabilitat de preus. Això es va acceptar plenament en els anys de predomini econòmic nord-americà que van seguir a la Segona Guerra Mundial¹; però res va avui més incisivament contra el compromís dels satisfets d'oposar-se a l'increment d'impostos. O contra els beneficis que proporcionen al rentista els elevats tipus d'interès.

En una època de recessió econòmica com aquesta de principis dels anys noranta, hi ha moltes raons a favor no només dels baixos tipus d'interès sinó també de l'augment de la despesa pública, sobretot en vies de comunicació, ponts, aeroports i altres serveis civils, i en compensacions per atur i pagaments de l'ajuda social, amb l'objectiu d'ocupar o protegir els desocupats i els perjudicats.

Però hi ha aquí un xoc amb els dogmes de l'era de la satisfacció: no són els acomodats els que rebrien l'ajuda. I també s'espera, és

clar, el possible efecte impositiu. Durant els anys vuitanta, els anys centrals de la satisfacció, hi va haver un dèficit important i continuat en el pressupost nacional. Encara que era un tema per al discurs abrandat, amenaçava menys els satisfets que els impostos que l'haurien reduït. En la recessió següent es va fer impensable un augment deliberat del dèficit, destinat primordialment als que no pertanyien a la comunitat de la satisfacció, i que podria renovar l'exigència d'una major pressió impositiva sobre els que en formaven part.

Els impostos segueixen tenint una funció de control. L'únic pla eficaç per a reduir la desigualtat de rendes inherent al capitalisme, és l'impost progressiu sobre la renda. Res ha contribuït en l'era de la satisfacció amb més força a la desigualtat de les rendes que la reducció d'impostos als rics; res contribuiria tant, com ja s'ha dit, a la tranquil·litat social com algunes queixes dels més rics. No obstant això, el fet que els impostos haurien d'utilitzar-se per a reduir la desigualtat queda clarament fora de l'àmbit del pensament còmode. Aquí és on resulta més visible el xoc entre l'acció social prudent i la cultura de la satisfacció.

L'actuació de l'Estat és també inevitable en allò que afecta a les tendències profundament intrínseques i autodestructives del sistema econòmic. Les conseqüències decebedores, no menys per als implicats, de la gran activitat especulativa (i amb freqüència delictiva) dels anys vuitanta, són evidents. Podrien haver-se evitat amb una actuació reguladora oportuna i responsable. Si s'haguessin frenat els excessos especulatiu de les caixes d'estalvi i també dels bancs comercials mitjançant una regulació escrupolosa —quelcom que era possible i pràctic al mateix temps— no hi hauria hagut cap necessitat de la gran intervenció posterior, infinitament més costosa, per tal

de salvar aquestes institucions. A Michael Milken, l'arquitecte i dissenyador del *boom* dels vals escombraria, se'l podria haver limitat a un cost molt menor amb una regulació feta a temps, més que no pas amb les acusacions posteriors d'actuació il·legal. D'aquesta manera ell també s'hauria estalviat diverses incomoditats com la d'una presó de seguretat mínima.

La mania de les fusions i adquisicions dels anys vuitanta es podria haver frenat en les seves primeres etapes amb una legislació que exigís audiències i un període d'espera en qualsevol substitució important d'accions per deute, la característica universal de les incursions empresarials i d'altres fusions. Nombroses empreses s'haurien evitat, a un cost molt baix, l'efecte limitant dels pagaments del deute i dels interessos sobre la inversió i sobre la productivitat i les diverses fallides produïdes.

La situació desoladora de la subclasse socialment assistida, avui, s'ha considerat el problema social més greu de l'època, i és també l'amenaça més gran a la pau i la convivència civil a llarg termini.

La vida en les grans ciutats podria millorar-se en general, i només es millorarà, mitjançant l'acció pública: amb millors escoles i professors més ben pagats, amb serveis d'ajuda social forts i ben finançats, amb assessorament sobre drogoaddicció, amb formació professional, amb inversió pública en la construcció d'habitatges, quelcom que no proporciona als pobres en cap país industrial l'empresa privada, amb serveis recreatius adequadament recolzats, amb biblioteques i policia. L'assumpte no és, una vegada més, malgrat el que digui tanta retòrica acomodaticia, què pot fer-se sinó què es pagarà.

La qüestió de l'ensenyament exigeix un comentari especial. La seva importància ningú la discuteix; ja s'ha analitzat a bastament el fet que els errors en l'ensenyament

han afeblit la posició econòmica d'Estats Units. S'ha parlat molt de reforma; el president George W. Bush ha pretès que se l'anomeni el President de l'Ensenyament; només ha faltat voluntat per a assignar i gastar fons públics, sobretot en les escoles dels nuclis urbans. Sense aquesta voluntat no es pot esperar cap millora significativa en l'ensenyament. Sorgeix aquí l'impediment previsible per a l'actuació eficaç quan s'afronten els problemes de difícil solució com el del cost públic i el possible augment de la pressió fiscal².

Tenim, finalment, el poder militar autònom. Ja hem indicat la seva enorme exigència de fons públics (i d'impostos) i les seves noves exigències de capital i de personal, així com la seva contribució a la decadència econòmica dels Estats Units en comparació amb Alemanya i Japó, que no han hagut de suportar aquesta càrrega. Després de la caiguda del comunisme i el final de la Guerra Freda va sembrar, per un moment, que s'obria una esperança de canvi en aquest sector. Hi va haver una breu al·lusió a un dividend de la pau... no un estalvi de capital per una reducció important de la despesa militar, sinó un dividend.

Encara que no se'ls identifiqui, segueixen existint aquests dos factors vitals ja esmentats. El poder autònom de l'aparell militar és bàsicament independent de l'existència d'un enemic; el seu poder se sosté en si mateix. I, en qualsevol cas, sempre hi ha disponible un enemic relativament menor com Saddam Hussein o fins i tot Manuel Noriega. Amb la guerra del Golf va desaparèixer pràcticament del mapa la menció a un dividend de la pau. Els recursos que en aquest moment van a l'aparell militar, els destinats a sistemes armamentístics tan dubtosos com la Guerra de les Galàxies i el bombarder Stealth desencadenarien, si s'utilitzessin amb aquesta finalitat, una petita

revolució en l'ensenyament i serien un instrument de salvació i de tranquil·litat en les barriades urbanes. Però ningú hauria de posar en dubte l'oposició formidable del poder militar autònom quan s'interposa.

En un capítol anterior vaig plantejar la possibilitat que, en el futur, pròxim o llunyà, sorgís un candidat a la presidència del país que es comprometés amb les necessitats humanes i amb les solucions que acabem d'esmentar breument. I potser, si l'electorat s'ampliés incloent els que avui estan al marge econòmicament i socialment, aquest president triomfaria amb una majoria favorable al Congrés. Com he dit abans, la perspectiva no és brillant.

Els escriptors, en el passat, en prendre la ploma, donaven per descomptat que del poder de la seva prosa intel·ligent n'havia de sorgir l'acció curativa. Ningú s'alegraria més que jo de que hi hagués una esperança semblant a partir del que aquí s'ofereix. Per desgràcia no hi és. Potser pugui dir-se com un modest servei, no del tot intranscendent, que hem tingut aquí l'oportunitat de veure i en certa mesura entendre el descontentament i la discrepància actuals i la probabilitat no inconcebible d'una eventual sacsejada per a la satisfacció, que és la causa.

1. A Lyndon Johnson se li va criticar molt als anys seixanta el retard a l'hora d'incrementar els impostos per tal d'afrontar la guerra del Vietnam. Aquest tema es va mencionar molt fins i tot com a causa de la inflació posterior.

2. Es comet un error, com sempre, al generalitzar indègudament sobre la qualitat de l'ensenyament nord-americà. En zones residencials pot ser excel·lent. I les universitats, sobretot les dels Estats Units, de finançament públic, a les quals hi van sobretot els joves dels satisfets són -i és natural- les millors del món.